

PEŠČANIKFM

Peščanik FM: KNJIGA 5
Za izdavača: SVETLANA VUKOVIĆ
Urednice: SVETLANA LUKIĆ I SVETLANA VUKOVIĆ
Lektura i korektura: ZORICA GALONJA
Grafičko oblikovanje: JANA NIKOLIĆ
Urednica fotografije: GORANKA MATIĆ
Kompjuterska obrada teksta: RADOVAN GALONJA
Štampa: STANDARD 2, 2006.
Tiraž: 2000
ISBN 86-86391-00-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-92
323(497.11)(047.53)
316.7(497.11)(047.53)

PEŠČANIK FM. Knj. 5 / [urednice Svetlana
Lukić i Svetlana Vuković]. - Beograd : S.
Mesarović : S. Lukić, 2006 (Beograd : Standard 2).
- 472 str. ; 22 cm

Tiraž 2.000.

ISBN 86-86391-00-1

a) Србија – Друштвене прилике b) Србија –
Политичке прилике

COBISS.SR-ID 130573068

SADRŽAJ

23. 12. 2005. : EVROPA U SRBIJI? NE DAJ BOŽE!

- 10 PREDRAG KORAKSIĆ CORAX, *karikaturista*
- 12 JOVAN BAJFORD, *socijalni psiholog*
- 22 SVETLANA SLAPŠAK, *antropološkinja*
- 30 NIKOLA VITAS, *astrofizičar*

30. 12. 2005. : VRZIĆI UVEOCI

- 43 TRIBINA NOMOKANONA
- 45 MIRKO KLARIN *iz agencije Sense*
- 48 SVETLANA SLAPŠAK, *antropološkinja*
- 50 SONJA BISERKO *iz Helsinškog odbora za ljudska prava*
- 51 SRDA POPOVIĆ, *advokat*
- 52 BILJANA SRBLJANOVIĆ, *dramska spisateljka*
- 62 NADEŽDA MILENKOVIĆ, *stručnjakinja za marketing*

13. 01. 2006. : ENTROPIJA I KAJGANA

- 77 JOVO BAKIĆ *sa Filozofskog fakulteta u Beogradu*
- 86 KORI UDOVIČKI *iz Centra za visoke ekonomske studije*
- 96 ALEKSANDAR BOŠKOVIĆ *iz Instituta društvenih nauka*

20. 01. 2006. : DESET LJUTIH GUSARA

- 108 BILJANA KOVAČEVIĆ-VUČO *iz JUKOM-a*
- 117 STOJAN STAMENKOVIĆ, *ekonomista*
- 123 VIDAN HADŽIVIDANOVIĆ *iz Beogradskog centra za ljudska prava*
- 131 GORAN MARKOVIĆ, *reditelj*

27. 01. 2006. : NEOKORTIKALNI RAT

- 142 ŽENE IZ SREBRENICE
- 147 OLIVERA MILOSAVLJEVIĆ, *istoričarka*
- 154 JOVAN BAJFORD, *socijalni psiholog*
- 162 MRDAN BAJIĆ, *vajar*

03. 02. 2006. : KARABUDŽEVINA

- 190 MILOSAV MARINOVIĆ SAKI, *dramaturg*
199 MILAN VUKOMANOVIĆ, *sociolog religije*
200 MIRKO ĐORĐEVIĆ, *publicista*
203 IGOR MANDIĆ, *novinar i pisac*
204 NADA KORAĆ, *psihološkinja*
207 NIKOLA SAMARDŽIĆ, *istoričar i član predsedništva LDP-a*

10. 02. 2006. : SANSKE KOZE

- 220 VESNA RAKIĆ-VODINELIĆ *iz Instituta za uporedno pravo*
228 BILJANA SRBLJANOVIĆ, *dramska spisateljka*
232 SVETLANA SLAPŠAK, *antropološkinja*
234 DEJAN ILIĆ *iz Fabrike knjiga*
242 PETAR LUKOVIĆ, *novinar*

17. 02. 2006. : DADA

- 256 MIROSLAV PROKOPIJEVIĆ *iz Centra za slobodno tržište*
266 DRAGOLJUB STOŠIĆ *iz Unije sindikata*
273 BOGDAN IVANIŠEVIĆ *iz Human Rights Watch-a*
279 JELENA MILIĆ *iz Foruma za međunarodne odnose*

24. 02. 2006. : OCEUBISTVO

- 292 MILJENKO DERETA *iz Građanskih inicijativa*
303 ŽELJKO BODROŽIĆ *iz Kikindskih*
309 MIROSLAV JOVANOVIĆ, *istoričar*

03. 03. 2006. : STIGAO JE ČARLI BRAUN

- 324 MILOŠ VASIĆ *iz Vremena*
333 MILJENKO DERETA *iz Građanskih inicijativa*
333 DESIMIR TOŠIĆ, *publicista*
335 LEJLA RUŽDIĆ, *poslanica DS*
335 JASMINA TEŠANOVIĆ, *iz Ženske mreže*
337 BILJANA KOVAČEVIĆ-VUČO *iz JUKOM-a*
338 BORKA PAVIĆEVIĆ *iz CZKD-a*
340 LJUBIŠA RAJIĆ, *profesor*
349 SONJA BISERKO i MARIJA OBRADOVIĆ *iz Helsinškog odbora Srbije*
349 ŽARKO KORAĆ *iz SDU-a*

10. 03. 2006. : DŽOKER

- 360 NENAD PROKIĆ, *dramaturg*
368 VOJIN DIMITRIJEVIĆ *iz Beogradskog centra za ljudska prava*
374 TEOFIL PANČIĆ, *novinar*
383 OLGA POPOVIĆ-OBRADOVIĆ, *istoričarka*

17. 03. 2006. : NEPOMENIK

- 390 VERA MARKOVIĆ *iz SDU-a*
395 DESIMIR TOŠIĆ, *publicista*
399 IVAN KUZMINOVIĆ, *sociolog*
406 ŽARKO KORAĆ *iz SDU-a*
407 MILJENKO DERETA *iz Građanskih inicijativa*

24. 03. 2006. : SLOBA IZ DOSTAVE

- 416 NADA KORAĆ, *profesorica*
418 SVETLANA SLAPŠAK, *antropološkinja*
426 PETAR LUKOVIĆ, *novinar*
427 BILJANA SRBLJANOVIĆ, *dramska spisateljka*
435 SRĐA POPOVIĆ, *advokat*

31. 03. 2006. : ATLANTIDA

- 448 VLADIMIR GLIGOROV, *ekonomista*
453 JASMINA AHMETAGIĆ, *profesorica srpske književnosti*
459 DIMITRIJE BOAROV, *novinar*
465 LASLO VEGEL, *pisac*

UREDILE

Svetlana Lukić i Svetlana Vuković

PEŠČANIKFM, 23. 12. 2005.

EVROPA U SRBIJI? NE DAJ BOŽE!

Komunistički dželati su sada dobili novu formu,
a to su borci za ljudska prava...

Neko je morao da im kaže - sada ćutite, bar
neko vreme...

Karikatura kao prevaziđena forma izražavanja

PREDRAG KORAKSIĆ CORAX, *karikaturista*

JOVAN BAJFORD, *socijalni psiholog*

SVETLANA SLAPŠAK, *antropološkinja*

NIKOLA VITAS, *astrofizičar*

SVETLANA LUKIĆ:

Maločas ste čuli iz takozvanih vesti, koje bi trebalo da znače da je ova sprdnja od vlade kao rešila da natera Ratka Mladića da se dobrovoljno preda. U poslednje vreme, svaki od predstavnika međunarodne zajednice, kojim god da je povodom u Srbiji, kaže jednu te istu rečenicu - nisu više dovoljne reči, mi očekujemo dela, što u prevodu znači - dosta ste nas lagali, bednici balkanski.

Juče su se svi iz vlasti kao bacili na posao, ministar vojni se sastaje sa nesrećnim Rasimom Ljajićem, koji već postaje otužan u svojoj paceničkoj ulozi nadasve odgovornog i konstruktivnog predsednika Saveta za saradnju sa Hagom. Njih dvojica će da vide šta nije u redu sa dosijeom Ratka Mladića. Labus i Dinkić su izašli iz svojih ekspertskih uloga kako bi pripomogli rešavanju pitanja ratnog zločinca, iako je ta tema njima lično veoma dosadna i veoma zamorna. Dinkić je sinoć pokazao koliko se raduje što će u buduću Savet za nacionalnu bezbednost ili kako se već zove to telo koje pripremaju, uvući i predsednika Tadića i tako ga učiniti odgovornim za posao za koji su pre svega odgovorni on i njegovi koalicioni partneri.

Specijalni tužilac Vukčević je juče rekao da zna ko su Mladićevi jataci i da će ako nastave da štite Mladića svi oni ići u zatvor. Bila bi to lepa slika - zatvor pun generala vojske, generala policije, DB-ovaca, policajaca, zatvor pun ministara, zatvor pun predsednika vlade, pun sveštenika i pun ubica.

U odnosu na ovo, šta je priča o novom poslaničkom klubu u srpskom parlamentu, šta je priča o tome da je suđenje Pahomiju opet odloženo, jer se preosvećeni opet razboleo. Šta je izjava vladike niškog Irineja da čak i ako sud brata Pahomija proglasi krivim, to neće uticati na njegov položaj u crkvi. Pa i ne mora da utiče, ja lično nemam ništa protiv da umesto Tomislava Gačića jedan vladika Srpske pravoslavne crkve sedi u čeliji, to bi bila simpatična slika.

Priča se da je Koštunica juče predsedavao sednicom vlade, nešto je pominjao povezivanje bezbednosnih struktura, ne znam koga zanima šta taj čovek uopšte i priča. Videla sam juče samo fotografiju, dakle imao je vremena da primi nekog momka koji je naš prvi profesionalni vozač bolida. Koštunica na slici sa zanimanjem razgleda kacigu koju mu je poklonio naš prvi profesionalni vozač bolida. Bilo bi lepo videti kako se sa tom kacigom na glavi šeta po Dorčolu.

To su bile te kao važne vesti, a mi smo u prošlom Peščaniku pominjali jednu od važnih vesti za nas, to što Predrag Koraksić Corax više ne

radi u Vremenu, jer je tamo dobio otkaz. Mi smo ga zamolili za razgovor, on prvo nije pristao, a onda je videvši koliko je ljudi na PodForumu Peščanika pitalo šta je sa njim, da li je zaista tačno to da on više ne radi u Vremenu, Corax juče došao kod nas i napravili smo ovaj mali razgovor.

CORAX:

Kad sam video PodForum *Peščanika* i kad sam video koliko ljudi želi da me čuje, ja stvarno nisam mogao da odolim tom iskušenju, pa sam se pojavio ovde kod vas da kažem nekoliko reči. To neće biti neka duga priča, ali ja ću je početi sa jednim uvodom, jer sam ovu stvar doživeo mnogo ranije. Dakle, 90. kad sam bio urednik karikature u *Večernjim novostima*, za urednika *Novosti* je došao Rade Brajević i odmah su počeli moji problemi. Karikature koje sam pravio nisam mogao da objavim u *Večernjim novostima*, oni su ih redom odbijali. Ja sam onda sišao sprat niže, kod Staše Marinkovića, koji je tada pokrenuo list *Borba* - prvi nezavisni dnevni list kod nas. Tri godine sam vodio interni proces u *Večernjim novostima*, branili su me neki vrlo poznati advokati. Ja nisam hteo sam da odem, već sam hteo da mi daju otkaz. Po internom pravilniku koji je tada važio nisu mogli da mi daju otkaz, nego su posle tri godine shvatili o čemu se radi, promenili su taj pravilnik i u njega su uneli jednu klauzulu koja glasi da onaj ko ne podržava uređivačku politiku lista može da leti napolje. Tako da sam ja po toj klauzuli izleteo napolje. U to vreme *Novostima* je glavni urednik bio Šešelj i jedno vreme ja nisam mogao ni u lift da uđem od njegovog stomaka, toliko je cirkulisao, svakog dana je dolazio, izgleda da je on vodio uređivačku politiku lista. Naravno, ja nisam tu mogao da se uklopim, pa se to tako završilo.

Ovo sam vam ispričao zbog toga što je tada situacija bila veoma jasna, a ovo što se desilo u *Vremenu* meni nije jasno. Zaista to ne mogu da objasnim. Ja u *Vremenu* radim od prvog broja, u *Vremenu* sam se penzionisao i nastavio sam da radim, bio sam član redakcije. Možda sam u *Vremenu* objavio najbolje karikature u svojoj karijeri. Moj prijatelj je bio Stojan Cerović, koga sada nema, i uz njegovu pomoć često sam pravio karikaturu koja je možda bila u nekoj vezi sa njegovim tekstom, ali ta karikatura je stajala uvek potpuno samostalno i mogla je da se čita nezavisno od njegovog teksta.

Dakle, čitava stvar se desila na sledeći način - mi smo sedeli u restoranu koji je u istoj zgradi gde je i *Vreme*. Bilo je tu celo društvo iz *Vremena*, a onda je došao i Žarković. I ne znam tačno kako je to sve počelo, mada sam ja i ranije primetio Žarkovićevu želju da prestanem da radim - nemoj, kaže, da se pojaviš u ovom broju ako nemaš neku dobru ideju, prosto je u poslednjih godinu-dve lako pristajao da ostane bez karikature. Pre dve i po godine imao sam jedan sukob sa njim, ali to je bio sukob finansijske prirode. Pošto ja zaista nisam vodio računa o tome koliko primam i koliko sam plaćen, inače, mogu da vam kažem da su to vrlo bedne pare, ali sam video da sam strašno potcenjen. U jednom trenutku sam slučajno primetio koliko neki tamo početnici primaju, a ja sam bio plaćen tri puta manje. Da nastavim onu priču gde smo stali, u kafani, je li, on je rekao da ja treba da prestanem da radim i da ostanem legenda. To je njegova rečenica, a druga rečenica koja je bila isto vrlo zanimljiva, to je da je karikatura prevaziđena forma. To su dve rečenice, ja sam onda rekao - dobro, Žarkoviću, je l' ti hoćeš da ja ne radim kod tebe, on kaže - hoću. Evo ti, rekoh, ruka, mi više nismo saradnici. Tako se čitava priča završila. On je ustao od tog stola, uzeo svoju čašu i otišao za drugi sto, a mi smo svi ostali zapanjeni.

Meni je samo žao, vidim na ovom podsajtu da mnogi ljudi neće više da kupuju *Vreme*. Žao bi mi bilo da zbog mene ljudi ne kupuju *Vreme*, zaista. Eto, ja ih ovom prilikom molim da nastave da ga kupuju, jer tamo ipak ima šta da se pročita, tamo radi Teofil, tamo radi Ljuba Živkov, ima još puno saradnika koji vrede. A zašto nije bilo reakcije, bilo je reakcije, ljudi su me zvali telefonom, slali su mi mejl poruke, i tako dalje. Mislim, ljudi su reagovali i ljudi su bili zaprepašćeni, ali šta da radim, ne mogu sam ništa da uradim, niti sam ja bilo šta inicirao. Eto, ovo što sam vama rekao to kažem i drugima. Ja sam samo tražio posle dva broja, jer sam video da su oni i dalje držali moje ime u impresumu, insistirao sam, zvao sam Filipa Švarma, on kaže - pa nemoj, pa kako, šta. Ja kažem - slušaj, ja sam se dogovorio sa Žarkovićem da više ne radim za *Vreme* i molim te izbaci moje ime iz impresuma, i oni su ga tog dana izbacili. Onda, kad sam otišao iz *Večernjih novosti* niko od mojih poznanika i prijatelja apsolutno nije reagovao, svi su ćutali kao zaliveni, oni i dan-danas tamo rade. Ali vidim da su ovde mnogo veće reakcije nego što su ikad bile ranije. To je kao neki napredak.

CORAX

SVETLANA LUKIĆ:

Da li mislite da je jedan od razloga Žarkovićevo nezadovoljstvo vama i to što ste vi po njegovom mišljenju bili suviše kritični u odnosu na ovu vladu i na Koštunicu i na Tadića?

CORAX:

U poslednje vreme sam tako dobijao neke primedbe, ne ozbiljne, da mnogo napadam vladu, ali nisam shvatio da je to suviše ozbiljno. Ja ću uvek pronaći neku rupu gde ću da kažem da je car go, mene ne može niko da zaustavi u tom smislu, zaista. Prema tome, neka se ljudi koji vole moje karikature ne boje, ja ću naći list, naravno sve je teže, ima sve manje takvih listova. Ako ništa, onda ću na mom sajtu da objavljujem karikature i to će biti poslednja faza. Mene u stvari zanima ta definicija karikature kao prevaziđene forme, kada svi listovi u svetu imaju svog karikaturistu i neguju karikaturu. Postoje listovi za koje ja radim, recimo *Kurir Internacional*, to je jedan francuski časopis koji je inače u vlasništvu *Monda* i koji često objavljuje moje i Vlahovićeve karikature, tako da ne mogu da shvatim tu konstataciju da je karikatura prevaziđena forma. To je stvarno potpuno sumanuta ideja. Sada *Vreme* ima jednog kupca više, pošto sam do sada dolazio u redakciju i uzimao *Vreme*, a sad moram da ga kupujem. I ja ga kupujem, stvarno.

SVETLANA LUKIĆ:

Radio ipak ima mana, ne možemo da zaposlimo Coraxa u Peščaniku da crta karikature za nas. U nastavku emisije slušate Jovana Bajforda. Jovan je po profesiji socijalni psiholog, predaje na univerzitetu u Engleskoj. I on je jedan od onih koji dođu u Srbiju uglavnom za Božić ili za novogodišnje praznike. Jovan je na svu sreću odslužio vojni rok i za njega nema opasnosti da bude uhapšen dok je u poseti kući. Međutim, oni nađi emigranti koji nisu služili vojsku mogu biti uhapšeni, jer skupština nije stigla da pre praznika usvoji Zakon o amnestiji. Dakle, Jovan je bezbedno došao u Beograd, uskoro će Helsinški odbor izdati njegovu knjigu o Nikolaju Velimiroviću. Na proleće će Biblioteka XX vek izdati njegovu drugu knjigu koju ja željno očekujem, knjigu o teoriji zavere. Danas ćete u Peščaniku od Jovana čuti jedno malo predavanje o rehabilitaciji.

JOVAN BAJFORD:

Prošle godine u decembru skupština je donela zakon kojim su date penzije borcima ravnogorskog pokreta, da bi ove godine vlada

predložila zakon o rehabilitaciji žrtava političkih progona od aprila 1941. pa sve do danas. Zakon te vrste sâm po sebi ne mora da bude kontroverzan i problematičan. Takvi zakoni su normalna pojava u postkomunističkoj tranziciji. Smatram da je sasvim u redu da se rehabilituju recimo golootočki zatvorenici. Međutim, kada se kod nas govori o sprovođenju zakona o rehabilitaciji, govori se pre svega o rehabilitaciji ljudi koji su bili osuđeni od strane komunističkih vlasti nakon kraja II svetskog rata. Reč je o ljudima koji su streljani neposredno posle rata i koji su dakle bili žrtve onog što se zvalo revolucionarna pravda. U tom kontekstu se najčešće spominje 105 intelektualaca koji su streljani u Beogradu u jesen 1944.

Ideju o rehabilitaciji često zastupaju ljudi koji smatraju da treba rehabilitovati sve žrtve streljanja, bez obzira na to šta su oni radili za vreme rata. Pošto streljanju nije prethodio adekvatan sudski postupak, svi koji su streljani su barem formalno nevini. Ovakvo rezonovanje zapravo ponavlja grešku koju su pravili komunisti posle rata, s obzirom na to da se ne pravi nikakvu razliku između onih koji su zaista bili nevini i onih koji su kolaborirali sa okupatorom. Takođe među ovim drugima se ne pravi nikakva gradacija u nivou kolaboracije i prema tome objektivna krivica za zločine počinjene tokom okupacije. Kako stvari stoje izgleda da će manje više svako za koga se podnese zahtev biti rehabilitovan, a time se smisao rehabilitacije obezvređuje.

Rehabilitacija koja se sada sprema, kao i ona prošlogodišnja rehabilitacija četnika dovešće do toga da će biti rehabilitovani ljudi koji su bili deo kolaboracionističkog aparata u Srbiji. U pitanju je zapravo nastavak trenda koji je počeo posle oktobra 2000. kada su oni koji pripadaju patriotskom krilu novog establišmenta u Srbiji proglasili 5. oktobar krajem komunizma. Oni su u takvoj interpretaciji događaja videli priliku da napišu novu nacionalnu istoriju i da podriju komunističku interpretaciju prošlosti na jedan krajnje nekritičan način. Tako smo, recimo, već imali promenu sadržaja udžbenika iz istorije, imali smo i promenu naziva ulica. Sve to zapravo ima funkciju da u Srbiji potisne antifašističku tradiciju. To isto se može videti u načinu na koji je, recimo, 9. maj bio proslavljen kod nas. Predsednik Vlade Vojislav Koštunica je postavio venac na spomenik koji je podignut pilotima koji su branili Beograd 1941. Znači, on je 9. maj, godišnjicu kraja Drugog svetskog rata obeležio posetom spomeniku koji obeležava njegov

JOVAN
BAJFORD

početak. Time su ljudi koji su oslobodili ovu zemlju od fašizma, a zna se pod kojim znamenjem su se oni borili, potpuno zanemareni. Koštunica je tom prilikom rekao da se zahvaljuje svima koji su pali za slobodu, 'nezavisno od toga pod kojim su se znamenjem borili' čime je opet izjednačio partizane i četnike.

Revizija prošlosti koja sad biva institucionalizovana kroz zakone o rehabilitaciji potiče još odranije. Ona datira iz kasnih 80-ih, iako je u Miloševićevom periodu bila ograničena na krugove kao što su Crkva, Akademija nauka i razne desničarske političke stranke. *Srpska reč*, koja je krajem 80-ih bila jedan od vodećih desničarskih časopisa, a koju su uređivali ljudi iz SPO-a, glorifikovala je četnički pokret. Prekrajajući istoriju oni su rehabilitovali ne samo četnike, već su recimo objavljivali članke u kojima su veličali Ljotića i Nedića. Kada su se Ljotićevci, koji su četrdeset godina u inostranstvu objavljivali svoju literaturu, početkom 90-ih vratili u Srbiju, osnovali su izdavačku kuću i časopis *Nova iskra*. *Srpska reč* je tada objavljivala njihove članke i time popularizovala Ljotićevske stavove. Takođe, Vuk Drašković je bio na svečanoj akademiji u Lelici 1991. kada su u Srbiju vraćene Velimirovićeve mošti. On i njegovi istomišljenici su u Velimirovićevom povratku videli početak rehabilitacije svih onih koje su komunisti žigosali kao zločince. Drašković je tada spominjao da isti tretman koji je tada dobio Nikolaj zaslužuje i Dučić, ali je spomenuo u istom kontekstu i Dražu Mihailovića i Milana Nedića. Znači, kada jednom počne rehabilitacija, onda tu nema kraja, onda se smatra da svi oni koje su komunisti osuđivali zaslužuju da budu na isti način rehabilitovani.

Kad sam pisao knjigu o Nikolaju Velimiroviću, uočio sam da se proces njegove rehabilitacije zasnivao na nekim vrlo pojednostavljenim predstavama prošlosti, koje imaju jasnu funkciju da iz kolektivnog sećanja skrajnu kontroverze koje se vezuju za njegovu ličnost. Tako smo kod Nikolaja imali da se određeni momenti iz njegove biografije stalno spominju (da je on mučenik iz Dahaua ili da je spasavao Jevreje za vreme II svetskog rata) da bi se time izbegao razgovor o nekim kontroverznim momentima iz njegovog života. Ista stvar se dešava danas kad se rehabilituju ljudi koji su bili otvoreni kolaboracionisti sa okupatorom, znači Milan Nedić, Dimitrije Ljotić i njima slični. Pojednostavljeni mit na kome se zasniva njihova rehabilitacija zapravo počiva na ideji koju su oni sami, za vreme rata koristili, da bi sebe oslobodili bilo kakve odgovornosti za ono što su činili. Danas se najčešće može čuti da je u

Srbiji postojala takozvana štit-kolaboracija, odnosno da je saradnja sa nacistima bila jedan patriotski čin koji je imao za svrhu da spase srpski narod od gneva okupatora koji je nameravao da unište sve Srbe.

Recimo, 1994. patrijarh Pavle je održao pomen Milanu Nediću u kome je rekao da su njegovi postupci za vreme rata opravdani, jer je on spasavao srpski narod. Godinu dana kasnije, znači 1995, Srpska akademija nauka i umetnosti je objavila knjigu *Sto znamenitijih Srba*, u koju su uvrstili Milana Nedića. Dejan Medaković, urednik te knjige, objasnio je da je Milan Nedić spasao milion Srba od sigurne smrti. Ista interpretacija Nedićeve kolaboracije se može naći i u udžbeniku za IV razred srednje škole iz istorije. Urednik te knjige Nebojša Jovanović, u *Politici* je otvoreno rekao da su kolaboracionisti zapravo spasavali biološku supstancu srpskog naroda. Ne znam šta je to, ali po njima, kolaboracionisti su je spasavali.

Ideja o kolaboracionistima kao spasiocima srpskog naroda zapravo potiče iz kolaboracionističke propagande za vreme rata. Nakon bombardovanja Beograda u aprilu 1941, ideja o kolaboraciji nije bila preterano popularna. Oni koji su postali saradnici okupatora su dakle morali da na neki način opravdaju svoje postupke. Oni su to činili tako što su govorili da postoji samo jedan način da se Srbi spasu, a to je da saraduju i da kolaboriraju. Za njih je to bio način da pred narodom, ali i pred sobom, opravdaju odluku da se stave u službu nacističkom okupatoru. Danas se ovakva njihova objašnjenja uzimaju zdravo za gotovo. Potpuno nekritički se njihovo samoopravdavanje prihvata kao nešto što odražava istinu i što ne zahteva nikakvu kritičku obradu.

Vladimir Velmar-Janković je dobar primer. Ako se pogledaju argumenti za njegovu rehabilitaciju, ljudi bi mogli pomisliti da je on bio, eto, jedan predratni intelektualac koji je igrom slučaja po dolasku Nemaca odlučio da se žrtvuje za svoju zemlju te se zato priključio Nedićevoj administraciji. Istina je znatno drugačija. Velmar-Janković je pre rata bio pripadnik organizacije koja se zvala Jugoslovenska akcija. Ta organizacija je bila otvoreno fašistička. Oni su svoj program definisali kao nacionalno-socijalistički, a 30-ih godina znalo se šta to znači. Krajem 1934. pristupili su Ljotićevom Zboru a u pregovora o pristupanju učestvovao je i sam Velmar-Janković.

Dakle, većina ljudi koji su 1941. postali deo kolaboracionističkog aparata, nisu u taj aparat pali s neba. Svi su se oni znali od pre rata i bili deo fašističkog kružoka koji je postojao u Srbiji. E, sada, postavlja se pitanje da li je njihov glavni motiv zaista bilo spasavanje srpskog naroda ili su oni nemačku okupaciju pre svega videli kao šansu da ostvare svoju političku viziju?

Pre rata fašistički pokreti bili su užasno nepopularni u Srbiji. Zato je za fašiste nemačka okupacija predstavljala jedini način da Srbiju izgrade na način koji su oni smatrali poželjnim. To za njih nije bilo idealno rešenje ali sasvim adekvatno. A kad je reč o spasavanju srpskog naroda treba reći da Milan Nedić, kada je pregovarao sa Nemcima o formiranju svoje vlade, nije zahtevao da se ukine ona ozloglašena kvota sto za jednog, nego je tražio da kolaboracionistička vlast ima pravo veta na to ko će biti streljan. Znači, kolaboracija nije u broju ljudi koji su streljani, već su streljani mahom ljudi za koje je kolaboracionistička vlast smatrala da nisu nevini. Tu su između ostalog bili Jevreji. Tokom te krvave jeseni 1941. gotovo svi Jevreji muškarci su bili streljani u okviru represalija - sto za jednog.

Nisam sklon da mislim da je kolaboracionistička vlast namerno podmetala Jevreje, ali to je jednostavno bila konsekvencija čitave te kolaboracionističke dinamike. Saradnici okupatora su spasavali, kako se to danas kaže, biološku supstancu srpskog naroda. Pri tom su smatrali da postoje neki Srbi koje treba spasiti, i oni su ih i spasavali, ali umesto njih su streljani neki drugi, koji ili nisu bili Srbi ili su bili Srbi koji nisu zaslužili da prežive. Zna se da se u vreme streljanja u Kragujevcu našlo nekoliko Ljotićevih ljudi iz Zbora, kojima su Nemci dozvolili da prođu kroz masu talaca spremanih za streljanje da bi videli da li tamo ima 'nevinih' ljudi. I sada, kada čitate memoare Ljotićevih saradnika napisane posle rata, njihova konstatacija je da su oni u Kragujevcu spasili 2.000 ljudi. Broj ljudi koji je streljan u Kragujevcu je isti koji bi bio i da se oni tamo nikada nisu našli. Ljotićevci su jednostavno spasili 2.000 ljudi za koje su verovali da su 'patriote', da su 'nevinni', koji su im bili ideološki bliski, ali umesto njih su streljani drugi za koje nisu smatrali da zavređuju da budu spaseni. I zato mislim da se kada se govori o spasavanju biološke supstance treba zapitati šta je to i ko je odlučivao šta je biološka supstanca srpskog naroda koju treba spasiti. Kada su kolaboracionisti odlučivali o toj biološkoj supstanci, oni su o njoj odlučivali u skladu

sa svojom ideologijom, koja još od 30-ih godina eksplicitno fašistička.

Pre nekoliko godina, bilo je to baš onog leta kad je RTS prikazao dokumentarac BBC-ja o Srebrenici, *Krik iz groba*, pa kada je opet počelo da se u javnosti govori o Srebrenici, u jednoj epizodi "Utiska nedelje" glavna tema su bili zločini komunista posle II svetskog rata. Način na koji je ta tema predstavljena bio je sledeći: Srbija treba da se suoči sa zločinima, ali ne možemo da se suočavamo sa zločinima iz 90-ih dok se nismo suočili sa zločinima iz 1945. i zato hajde da sve radimo po redu. To valjda znači da ćemo sledećih četrdeset godina pričati o zločinima posle II svetskog rata, a onda ćemo, tek kad to završimo, preći na Srebrenicu. Znači, imate najpre jedan pokušaj da se pažnja skrene sa mnogo skorijih zločina, a onda imate i jednu drugu tezu kojoj su skloni ovi konzervativni istoričari i crkvena štampa, a to je da se zločini u Bosni interpretiraju kao kontinuitet komunističkih zločina.

U principu se ljudi nikad ne sećaju prošlosti bez razloga. Kada se određene interpretacije prošlosti kreiraju i potenciraju, razlog je vezan za savremeni momenat. U ovom slučaju sećanje na događaje posle rata služi da bi se negirali ili potiskivali zločini iz poslednje decenije. Mislim da tu postoji još jedan momenat, koji se najbolje vidi u pojedinim medijima, kada se govori o rehabilitaciji žrtava komunističkih streljanja posle rata. U tim medijima se govori da su deca ljudi koji su obavljali streljanja sada najveći borci za ljudska prava. Znači, komunistički dželati su sada dobili svoju novu formu, a to su borci za ljudska prava. Časopis *Dveri* je objavio ove godine jedno specijalno izdanje posvećeno komunističkim zločinima. Oni su citirali intervju Matije Bečkovića objavljen u *Pravoslavlju* prošle godine u kome Bečković kaže da je Srbija imala zvezdu petokraku, a sada neki žele tu zvezdu petokraku da zamene sa dvanaest žutih zvezda Evropske unije, kao da je to de facto jedna te ista stvar. Znači, opet se nešto strano nameće Srbiji.

Zapravo se komunizam i proevropski stav smatraju dvema podjednako zlim 'nesrpskim' tendencijama, a to je upravo ona ideja koja je predstavljala temelje fašističke ideologije iz 30-ih, jer oni su isto to govorili. I Ljotić i Velmar-Janković i ostali su 30-ih godina govorili da Srbiji nema spasa ni od gledanja ka Moskvi, ni od gledanja ka Evropi, nego Srbija mora da nađe neki svoj treći put. Ako i dan-danas imamo tu istu temu u tom konzervativ-

nom diskursu, onda i nije čudo da su njima ljudi kao što su Neđić, Ljotić i Velmar-Janković mnogo bliskiji nego što bi to trebalo da budu.

Što se tiče današnjih desničarskih organizacija, tu je uvek postojala podjela između, s jedne strane grupa koje sebe smatraju nekom sada već legitimnom hrišćanskom desnicom, i s druge strane neonacista ili skinhedsa. U prvu grupu spada pre svega organizacija Dveri srpske, koju Srpska pravoslavna crkva uopšte više ne smatra ekstremnom ni na koji način. Crkva reklamira njihove tribine, a o časopisu *Dveri* govori kao o najvećem teološkom časopisu koji se danas izdaje u Srbiji. Dakle, između organizacija kao što su Dveri i nacionalista čiji su ideološki koreni više u nacističkoj ideologiji nego u bilo kakvoj hrišćanskoj misli, uvek je postojala razlika. Vi na sajtu Nacionalnog stroja nećete naći dela Nikolaja Velimirovića, nego samo nacističke knjige. Međutim, uvek postoje neke organizacije koje zamagljuju granice koje postoje između hrišćanske desnice i neonacista. Obraz je možda najbolji primer za tako nešto, iz prostog razloga što, kako se crkva polako distancirala od Obraza u zadnje tri-četiri godine, tako su oni postajali bliži neonacističkim grupama.

U vreme napada na gej paradu 2001, Obraz je negirao da su njihovi članovi u tome učestvovali. Oni su govorili - ne, to nismo bili mi, to su bili neonacisti i svoj legitimitet su gradili na tom distanciranju od neonacista. Međutim, toga sada više nema. Pre neku nedelju na Slobodnoj Evropi, Mladen Obradović iz Obraza govorio je o šamaranju učesnika antifašističke tribine u Novom Sadu kao o nečemu što je potpuno legitimno. Nema, dakle, više distanciranja. Danas desničarske grupe imaju zajedničkog neprijatelja, a to je liberalno javno mnjenje, to su intelektualci koji su proevropski nastrojeni i kad je reč o akcijama protiv zajedničkog neprijatelja oni lako nalaze zajednički jezik. I to je nešto što je uvek postojalo kod nas. Patrijarh Varnava je 1937. afirmativno govorio o Hitleru. Iako se Hitler i Varnava ideološki sigurno ne bi u potpunosti složili, on je govorio o Hitleru kao o nekom ko će Evropu spasiti od pošasti komunizma. Dakle, zajednički neprijatelj je jak kohezioni faktor koji je oduvek umanjivao postojeće razlike između hrišćanske desnice i neonacista, i to i dan-danas čini.

Neonacista je u Srbiji proporcionalno jako malo, ali ako nove generacije rastu na toj ideji antikomunizma, ako im se stalno govo-

ri da su ljudi koji su proevropski nastrojeni naslednici komunisti, da su oni loši ljudi, neki od tih mladih ljudi će iste te ideje naći i kod neonacista i neće uvideti tu razliku, i nacističke ideje im se neće činiti neprihvatljivim. Što se tiče ideje da se desničarske organizacije zabrane i ove najnovije policijske akcije u Novom Sadu protiv Nacionalnog stroja... interesantno mi je da se to desilo baš u Novom Sadu. Ja nisam siguran da bi se isto tako odlučno reagovalo da je neko nekog šamarao u Nišu, Kraljevu ili Valjevu. Mislim da je to imalo veze sa internacionalizacijom vojvođanskog problema. Šamaranja je bilo i ranije i niko ništa povodom toga nije uradio. I sad evo, kreće se sa zabranjivanjem tih organizacija, što mislim da je opet prilično loša strategija iz prostog razloga što ništa nije lakše nego osnovati nov pokret. Mnogo bi bolje bilo da se zabrani širenje određenih ideja i onda je svejedno ko to radi. Zakonske regulative za to već postoje, znači, već je zabranjeno širenje rasne, nacionalne i druge netrpeljivosti. Meta treba da budu ideje, a ne nekakve organizacije, jer organizacije uvek može neko drugi da stvori. Uopšte nije nemoguće da će dosta tih momaka iz Obraza, ako ih zabrane, preći u organizacije kao što su Dveri, jer tamo ih niko neće dirati.

Činjenica je da je Koštunica pisao za *Obraz* 1996. Tamo je objavio jedan članak i to je samo po sebi interesantno, jer u demokratskim zemljama ljudi bi bili odgovorni za bliskost sa radikalnim političkim organizacijama i pokretima. Međutim, ovde kod nas to može da prođe, pa da recimo Koštunica nikad ne mora da objasni zašto je objavio taj članak baš u *Obrazu*. I zato mi samo možemo da nagađamo kako je došlo do toga da on 1996. objavi taj članak. Da li je Košunicu 1996, tadašnji urednik *Obraza* Nebojša Krstić, zamolio da napiše članak? Da li je Vojislav Koštunica u tom trenutku smatrao da je Nebojša Krstić patriota za čiji časopis on treba da piše? Ako jeste, da li je Koštunica bio svestan da je taj isti Nebojša Krstić, te godine, reagujući na jedan članak o Nikolaju Velimiroviću koji je objavljen u *Jevrejskom pregledu*, napisao da su predstavnici jevrejske zajednice u Srbiji deo jevrejske zavere i nazvao ih cionistima koji rade na podriivanju srpskog nacionalnog bića.

Ne znamo da li bi za Košunicu ta činjenica uopšte bila nešto što je važno, jer niko od njega nikada nije tražio da se on od toga ogradi i da objasni kako je do toga došlo. Kao što ga nikada niko nije

pitao kako to da se on nalazi u uređivačkom odboru *Hrišćanske misli*. Ne ide on tamo svake nedelje na sastanke, ali on je kad-tad morao da se prihvati tog posla i nije mu smetalo da sedi u istoj sobi sa Žarkom Gavrilovićem. Drugo je pitanje zašto se Žarko Gavrilović uopšte nalazi tamo, ako se crkva od njega ograđivala hiljadu puta do sada. Ako političari nisu odgovorni za susrete sa ideološki problematičnim ljudima, onda čemu čuđenje ako oni sede u istoj sobi sa Pahomijem i s njim diskutuju o Kosovu.

Što se evropskih integracija tiče, sada je u Srbiji zaista teško čuti bilo koga ko će reći da evropske integracije nisu dobre. Ali o njima se govori u stilu: mi to moramo, mi nemamo izbora... što je samo po sebi problematično. Sećam se da je upravo u vreme bombardovanja 1999. u *Pravoslavlju* izašao jedan članak koji je napisao Ratibor Đurđević. U tom tekstu, u kome nema otvoreno antisemitskih ideja, Đurđević kaže da je Evropa izvor užasnog zla. Naslov tog članka, zbog koga je *Pravoslavlje* verovatno i pristalo da ga objavi jeste - 'Srbi u Evropi da, Evropa u Srbiji ne daj Bože'. Mislim da je to postala osnovna ideja patriotskog krila savremenog establišmenta u Srbiji. Znači, Srbija će biti u Evropi, iskoristiće sve ekonomske pogodnosti koje EU pruža, ali naše duhovno biće moramo da branimo do poslednje kapi krvi od tih evropskih ideja koje oni nama žele da nametnu.

Baš sam nedavno video na internetu da su Ministarstvo prosvete Srbije i Srpska pravoslavna crkva osnovali Kancelariju za veronauku. Na sajtu Kancelarije objavljen je jedan tekst iz pera Mateja Arsenijevića a za koji ne znam kako se baš uklapa u nastavni program veronauke u školama u Srbiji. Arsenijević je inače poznat kao jedan od učesnika onog simpozijuma in 1993, čiji su referati naknadno objavljeni u knjizi *Jagnje Božije i zvijer iz bezdana*, u kojoj se nudi teološko opravdanje rata u Bosni. Članak pod naslovom 'Američki mir i bitka za pravoslavlje', počinje citatom iz nekakvog verskog obreda u kome se kaže da kada se čovek odriče đavola, on se licem okrene prema zapadu i pljune tri puta, a kada je za Hrista onda se okrene ka istoku. Znači, deca će čitati ovakve članke u kojima se kontinuirano plasira ideja da je zapad izvor zla, uprkos tome što se stalno govori o tome da je Srbiji budućnost u Evropi i da je Srbija oduvek bila Evropa.

Bilo mi je vrlo interesantno i kada je DSS organizovao neku svoju manifestaciju na Trgu Nikole Pašića i onda se pojavio Koštunica i

stajao je ispod onog natpisa, putokaza, na kome je pisalo - do Rima toliko kilometara, do Londona toliko kilometara. Kad sam video tu fotografiju, nije mi bilo jasno da li je Koštunica to premalo ili premnogo kilometara, da li je on mislio - hvala bogu, ipak su oni toliko daleko. Jednostavno, nemam utisak da je ta ideja o evropskim integracijama kod nas iskrena. Meni lično jako smeta kada se oni predstavljaju kao da će Srbiju uvesti u Evropu, jer to rade neiskreno. Taj odnos prema zapadu se vidi iz odnosa prema Haškom tribunalu. Kada oni pošalju Mladićev dosije u kojem fali osma strana, to me užasno podseća na način na koji se Milošević ophodio prema međunarodnoj zajednici.

Sećam se kad sam bio u Beogradu u oktobru 1998, kada je bila ona prva pretnja da će biti bombardovanje, i kada je Milošević rekao - povući ću se. I onda se to njegovo povlačenje sastojalo iz toga da krene tenk, onda neka baba sedne na stolicu ispred tenka, a oni kažu - a, pa ne možemo mi preko babe, ne možemo ništa da uradimo. Onda idu džipovi, onda jednom džipu pukne guma, itd. To je otvoreno i svesno zezanje međunarodne zajednice u smislu kao ha-ha, sad ćemo mi njih da nadmudrimo. Kao da prepričavamo narodne bajke, kao da je to Sveti Sava i đavo, pa ćemo mi nadmudriti onog koji je od nas jači. Te gluposti samo ukazuju na to da se oni poigravaju sa vrlo ozbiljnim stvarima i da je averzija prema evropskim vrednostima zapravo jača od nekog pragmatizma. Na kraju će im ipak biti slade da naprave neku glupost, pa da se onda među sobom smeju i dive svojoj hrabrosti i uživaju i u tome što su, ne znam, zeznuli Karlu del Ponte. Biće im slade to da urade nego da sagledaju koje su posledice svega toga.

SVETLANA LUKIĆ:

U prvom delu emisije slušali ste Jovana Bajforda, koji vam je citirao naslov jednog teksta iz Pravoslavlja, 'Srbi u Evropi da, Evropa u Srbiji, ne daj Bože'. Moderna varijanta ovog stava je da češki predsednik Vaclav Klaus pre neki dan izjavljuje da će se Češka istopiti u Evropskoj uniji kao kocka šećera u šoljici kafe. Njegov portparol je otišao korak dalje, na kapiji svog imanja stavio je tablu sa natpisom - ovde prestaje Evropska unija.

Iz Slovenije nam je ovih dana došla Svetlana Slapšak. Svetlana takođe predaje na univerzitetu, profesor je antropologije i evo razgovora koji smo obavili sa njom pre nego što se vratila u Ljubljanu, odnosno u Evropsku uniju.

JOVAN
BAJFORD

Razgovor uvek počinjemo sa Slovenijom. Slovenija je naša budućnost, pa nas zanima kako sada izgleda?

SVETLANA SLAPŠAK:

Loše izgleda, za godinu dana desnica je jasno pokazala šta name-rava da uradi i sa politikom i sa Slovenijom i rezultati su već do-sta loši. Dakle, došlo je do zámene rukovodilaca svih institucija, gde god se našao neko ko nije zadovoljavao kriterijume prethod-ne pokornosti partijama koje su sada na vlasti. Tako da je došlo do ogromne, masovne čistke, koja se u maloj zemlji jako dobro pri-mećuje, i to je vrlo neprijatno. Drugo, došlo je do revizije istorije, pojavila se nekakva banda mladih ljudi ujedinjena sa nešto stari-jima, koji bi hteli da revidiraju istoriju II svetskog rata, ali tako radikalno da je to jednostavno nedopustivo. I na svu sreću, na tom planu ima veoma mnogo istoričara, koji jednostavno neće to da kupe i postoji, ako hoćete, antifašistička tradicija u Sloveniji ko-ja je veoma moćna i koja neće tek tako lako odstupiti.

A sa druge strane je sproveden čitav niz mera koje ugrožavaju so-cijalni opstanak i to je najneprijatnije od svega. Sad se priprema-ju reforme koje će tu stvar još produbiti, recimo, priprema se re-forma o jedinstvenoj poreskoj osnovi, koja znači da će bogataši još više dobijati, a siromašnima će i dalje biti oduzimano. Dostig-nuća formiranja socijalne države, koja su bila veoma teško izve-dena, premda je reč o maloj državi koja ima sve uslove za to, sada se ruše najvećom mogućom brzinom i nekakav san, ako hoćete, o maloj državi sa dobrom socijalnom sigurnošću sada konačno ot-pada. U Sloveniji su 26. novembra bile do sada najveće demonstra-cije u istoriji zemlje, to su organizovale radničke, studentske i mnoge druge organizacije. Došli su predstavnici sindikata iz Au-strije i Italije.

Bez obzira na zavejane puteve i padanje snega, u Ljubljani se oku-pilo više od 50.000 ljudi koji su dosta jasno rekli šta misle o novoj vlasti. Tu se pojavio onaj pomalo smešan stereotip o Slovencima alpinistima i sportistima. Da, oni su došli po najgorem snegu iz svih krajeva Slovenije. Predsednik vlade Janša je sebi dozvolio luksuz da narednog dana kaže kako su demonstracije bile besmi-slene i kako bi bilo bolje za njih da su se okupili po lepom vreme-nu. *Mladina* je naravno odmah objavila uporedne fotografije, jed-ne od 21. novembra 1988. kad je impresivan broj Slovenaca stajao na snegu i demonstrirao za Janšu i druge od 26. novembra 2005.

kada je 50.000 Slovenaca i drugih demonstriralo protiv mera vla-de, na čijem čelu je taj isti Janša. Bilo je zanimljivo gledati te de-monstracije, jer su po tom strašnom snegu gacali ljudi sa jugoslo-venskim zastavama, sa Titovim slikama, sa različitim parolama koje pokazuju, prvo, da u Sloveniji nikad nije došlo do radikalne lustracije nekih stvari, nije bilo potrebno zbog jake, crvene, parti-zanske tradicije. Sa druge strane, tu postoji neka vrsta nostalgije koja je uslovljena pre svega time da Slovenci nisu učestvovali u klanjima jugoslovenskog rata. Odsustvo krivice im dozvoljava da su, što bi se reklo, široki u svojim utopijskim usmerenjima.

Revizija istorije je krajnje nezgodna u Sloveniji, jer za razliku od Hrvatske i Srbije, partizanski pokret nikada nije bio demoliran do kraja, naprotiv, antifašistički folklor se sačuvaao između ostalog i zbog toga što je zapadni deo Slovenije bio pod fašizmom nekih dvadeset godina duže nego ostali. Od 1920. pa nadalje, taj deo ze-mlje je bio pod fašizmom. Dakle, oni su veoma, veoma osetljivi na tu stvar. Revizija je išla u tome smislu da se postrevolucionarno nasilje i nepravda izjednače sa nasiljem i nepravdama za vreme II svetskog rata, što je praktično nemoguće. To je, ako hoćete, na malo širem nivou mešanje kostiju, o kome je Tuđman govorio. I kada pogledate kako su recimo u Hrvatskoj reagovali na emisiju 'Latinica', u kojoj je državna televizija pripremila priloge koji su bili veoma kritički prema Tuđmanu, onda postaje jasno da je u tom smislu Slovenija bila neko malo mirno pristanište, gde se ni-su rušili spomenici, gde se nije izopačivala uloga fašizma ili par-tizanskoga pokreta. Međutim, sada je to dosta izraženo.

Sasvim je jasno da nova vlast mnogo više podilazi crkvi koja se, nažalost, sve više i više iskazuje kao pohlepna organizacija. Zašto bi crkva imala interes za slovenačke šume kojima ne može da go-spodari i ne može da sprovodi ekološku politiku. Kritike vernika idu u tom pravcu i crkva bi se jednostavno morala zabrinuti oko ideje pohlepnosti koju širi oko sebe. Crkva se u dva ili tri trenut-ka uključila direktno u političku propagandu i to je bilo vrlo ne-prijatno, međutim, mislim da je još nezgodnije to što se crkva po-činje prikazivati kao civilno društvo. Ta krađa termina, krađa ma-ske ako hoćete, je dosta izražena u Sloveniji. Odjednom se poja-vljuju nekakve sile koje čovek stvarno nikada ne bi stavio u civil-no društvo, bar ne slovenačko, tradicionalno civilno društvo iz 80-ih, koga se mnogi od nas još uvek jasno sećaju.

SVETLANA
SLAPŠAK

Pojavila se jedna mlađa generacija ekonomista između trideset pet i četrdeset godina koji su veoma oštri, a veoma neobrazovani kada su u pitanju stvari van ekonomije i koji propovedaju apsolutno najcrnji neoliberalizam, kakav zaista čak ni u zapadnoj Evropi ne prolazi tako lako. I taj neoliberalizam postaje osnova jedne vlasti koja bi, sa druge strane, htela da kontroliše ideološki diskurs, institucije, pa i kulturu, tako da je to jedna krajnje neobična mešavina volontarizma u ekonomiji i stroge kontrole u ostalim oblastima. To veoma mnogo podseća na Berlusconijev model. Naravno, taj model omogućava korupciju, nejasne kriterijume u javnom govoru, jer je jedan deo medija kontrolisan, a drugi osiromašen i nema mogućnosti da se pojave novi mediji, sem turbo medija, tabloida i tome slično, koji su preplavili Sloveniju. Tako da su trenutno na delu vulgarizacija, trivijalizacija i primitivizacija celokupnog društvenog osećanja.

Hrvatska situacija je naravno veoma komplikovana, jasno vidite da deo politike pokušava da stvar usmeri prema evropskim merilima i jasno vidite da nezadovoljno stanovništvo dobrim delom još uvek upada u stare populističke zamke. Sa druge strane, na hrvatskoj sceni postoji dosta jasna opozicija, postoje ljudi koji se usuđuju da se tome usprotive, tako da nije ni tako tragično kao što bi čovek očekivao, premda je rezultat glasanja u 'Latinici' bio zastrašujući. Sanader, koji je nekakva meka varijanta HDZ-a, je dobio katastrofalno mali broj glasova od gledalaca ove emisije koji su se opredeljivali između njega i Tuđmana. Tuđman je još uvek glavna zvezda i to je povezano sa očajanjem, sirotinjom, izgubljenošću, nedostatkom obrazovanja, nedostatkom medijskoga prostora i svim tim što uslovljava, ako hoćete, populističke žrtve svuda na svetu, i u Hrvatskoj i u Sloveniji, pa i u Srbiji. Ja mislim da Srbija strašno kasni, što je možda dobro za državljane, da većina stanovništva uopšte ne shvata šta dolazi, kako će se razvijati stvari na tom putu prema kapitalizmu, koji bi se možda mogao ukrotiti nekim socijalnim merama. U tom usporenom hodu prema kapitalizmu, ponašanje politike je još uvek užasno populističko i to je u Srbiji velika opasnost.

U Srbiji postoji krug intelektualaca koji imaju iste položaje, istu vlast i istu prisutnost u medijima. To su ljudi koji su od 1985. pa nadalje trovali javni prostor. Ne mogu da govorim o lustraciji, taj termin ne volim i ne volim tu ideju, ne mogu da govorim ni o ne-

kakvom osuđivanju. Međutim, ako izvestan deo snaga posle 2000. nije bio spreman da nastavi sa onim što je radio deset godina, onda podjednako krivim i njih, kao što krivim i ove okorele nacionaliste koji se nikad ni za zeru nisu promenili, koji nikad nisu začutili. Neko je morao da im kaže - sada ćutite, bar neko vreme. Niko im to nije rekao, oni su adaptirani i adoptirani istoga trenutka kad su se stvari promenile, kao svi smo plemeniti, kao sve je široko, svi cvetovi cvetaju, ali se onda desilo to da je korov jednostavno zavladao u celom vrtu i da više ništa ne raste. Ne možete nikoga sprečiti da dalje piše, ali može postojati neki konsenzus, neka politika da se uskrati objavljivanje čudovištima. Je l' se to desilo - nije se desilo, zašto - zato što su oni koji su deset godina radili protiv Miloševića, patili se, trpeli i sve ostalo, posle 2000. rekli - e, pa sad je vreme da nam neko plati. To se ne radi, žao mi je, nikome se nikada ne plaća, to je profesija koja traje celoga života ili ne traje, bez ikakvih nadoknada i bez ikakvih mogućnosti da se nešto dobije.

Na osnovu tog, ako hoćete, osnovnoga greha palo je i sve ostalo. Tako da imamo ista čudovišta koja isto govore već dobrih dvadeset godina i veoma se lepo provode. Sad odjednom imate intervju Dobrice Ćosića u slovenačkim medijima, pa kao divljenje, pa kao izjednačavanje Dobrice Ćosića sa nečim što se utopijski naziva srpskim intelektualcem. Stvarno bih jako volela da vidim kakva je to kombinacija. I to ide dalje, laži se nastavljaju, manipulacije se nastavljaju, Ćosić će naravno u svakom sistemu promeniti kožuh i prikazati se drugačije. Tako da je, nažalost, samokontrola kulture tu potpuno propala. Kako možete trpeti popularnoga pisca, koji se za vreme rata vozio po frontu, dakako, gde će drugde, i da bi nešto zaradio pisao je članke u *Politici*. U jednom od njih piše kako je u svoj džip primio ženu sa detetom, kao eto, nije znao da li je naša ili nije. I u toj strašnoj neizvesnosti popularni pisac kaže - gledajući njen potiljak shvatio sam koliko mrzi rat. Dajmo, da ipak to nije malo suviše.

Ugledni novinar koji je služio svakom, ali svakom režimu koji mu je zakucio na vrata ili nije, išao je da se ponudi, sad će objavljivati knjigu o tim strašnim ženama koje uništavaju Srbije. U tome blatu živeti zapravo je strašno mučno, i ako imate nekoliko ostrvaca u tome blatu onda bi trebalo da se oko tih ostrvaca organizuju veoma jake kulturne snage, koje će dići visoke zidove i bodljikave žice i braniti bar to što je ostalo.

U prethodnoj Jugoslaviji režim je bio neuporedivo mekši od svih ostalih socijalističkih, komunističkih režima. On je zaista bio veoma blizak onome što je neki evropski model; međutim imao je svoju slabu tačku. I olabavljanje i udarci režima su bili arbitrarni, nisu se mogli predvideti, nisu bili logični. I u toj alogičnosti, toj arbitrarnosti je ležala prilično velika opasnost, i to se onda nastavljalalo i u režimu Slobodana Miloševića. Imate potpune paradokse da su mediji bili koliko-toliko pušteni na miru, ali se povremeno ubijao poneki novinar. To je ta krajnja arbitrarnost i to se sad nastavlja u punoj meri. I ako nemate nezavisne figure i takve medije, takva ostrva, onda je teško bilo šta postići, jer koga ćete slušati. Stalno govorim da je nezavistan medij onaj koga država debelo plaća da bi bio kritičan u odnosu na državu. To država do danas nije razumela. Sa druge strane, moram priznati da u Srbiji još uvek postoji sklonost prema plaćanju kulture. Ali, utoliko će biti bolniji razvodi, utoliko bolnija rana kada to dođe na dnevni red.

Većina ljudi u tom kulturnom polju jednostavno ne razume šta se događa i umesto da na vreme napravi svoje tvrdave, svoje manastire, svoja stecišta gde će moći da se razvija kritička misao, oni ništa na tome ne čine, nego plivaju u opštem populističkom blatu bez većih problema. E, pa to će skupo platiti, šta drugo da se kaže, kada se probude bez penzija, bez zdravstvene zaštite, bez ikakve pomoći od države. Zašto bi se država brinula za filmove, knjige, publikacije, slike i pozorišta, zašto? To nije njen posao, vrlo malo država u Evropi to radi i to radi temeljito zahvaljujući količini novca koji ima, ali u principu su to stvari koje u tom ranom, mladom kapitalizmu koji se ovde pravi dolaze zadnje na spisak.

SVETLANA LUKIĆ:

Postalo je veoma teško motivisati nekog da javno nešto kaže. Nedavno je Corax dobio otkaz, Corax nije bilo ko, međutim reakcija skoro da nema, kao da postoji neka zavera ćutanja.

SVETLANA SLAPŠAK:

To je ta ako hoćete bezobzirnost koja je jako karakteristična za zapadni svet. Znae onaj motiv iz književnosti XIX veka, pročitajte biografije slavnih ljudi - umro u siromaštvu i zaboravljen. Izvinite, ko nije umro u siromaštvu i bio zaboravljen, s tim što u XX veku imate i onaj dodatak - stradao u konc-logoru. Ali da, zavera ćutanja je nešto što je ne samo kompatibilno nego upisano u kapi-

talističko ponašanje, kapitalističku antropologiju, to je deo sistema. Naravno da se nećete brinuti za nekoga ko je otpušten, ako niste slučajno vi tada otpušteni. Taj neki prostor solidarnosti mora da se napravi, on ne postoji. E, ako se ne napravi krivi su oni koji nisu u stanju da ga naprave. Problem je drugi, gde ćete danas u Srbiji objaviti jednu takvu stvar, gde će se oko nje razviti pametna diskusija. Možda bi peticija opet u ovoj situaciji bila efikasna kao što je bila u 80-im godinama, ali ko će je objaviti, ko će obratiti pažnju. Doduše, možda će danas ljudi lakše dati potpis nego što su nekada davali, jer ih to mnogo ne obavezuje, tako da možda treba prosto oživetiti neke stare oblike otpora koji su zaboravljeni, koji bi mogli da nađu novu funkcionalnost.

U Sloveniji je pre ovih velikih demonstracija otpušten Zoran Janković, direktor Merkatora, najmoćnije trgovačke organizacije u celoj Sloveniji. Ne da bi čovek naročito plakao nad tim što je on otišao, jer je sasvim sigurno lepo obezbeđen i naći će on već nešto, međutim, on je otpušten u trenutku kad je njegova velika korporacija bila na vrhuncu uspeha. Zašto je otpušten - zato što novoj vlasti ne odgovaraju, ne ni politička orijentacija, jer je čovek izvan partija, nego njegove političke preferencije u prošlosti. On je proglašen politički nepodobnim i zato je skinut, to je vrhunac ako hoćete nekapitalističkog, starog, režimskog razmišljanja. I sve najgore što je postojalo u starom režimu vrlo lepo živi u ovom novom, takozvanom tranzicionom periodu. Sada se ta mreža koristi dok se ne dođe do nekakvih novih pravila. A dotle će, ja se bojim, proteći još mnogo vremena.

SVETLANA LUKIĆ:

Vi ste učestvovali na okruglom stolu o suđenju Slobodanu Miloševiću. Tamo su se okupili isti ljudi koji se već godinama okupljaju.

SVETLANA SLAPŠAK:

Čujte, bila je nedelja i bilo je preko sto ljudi.

SVETLANA LUKIĆ:

Ali to je sve.

SVETLANA SLAPŠAK:

Da, ali to je strašno mnogo. Ja sam bila impresionirana, prvo mnogo publike u nedelju, drugo, na mestu koje je reprezentativno i

treće, bilo je prisutno i u medijima, to je za mene bilo veliko iznenađenje. Ostalo je još mnogo pitanja i ja mislim da je dobra ideja da se to nastavi, jer to zaista otvara ključna pitanja u ovoj državi. Ne toliko šta će se sa Miloševićem desiti, to je manje-više nevažno, mene uopšte ne zanima šta će se desiti posle trenutka kad je legitimno stavljen pred sud; mogu i da ga oslobode. Zanima me to kako se to prima ovde. Suđenje je dosadno i dugotrajno. To nije stvar koja bi bila medijski privlačna, ali izveštaji sa suđenja Miloševiću morali bi biti na državnoj televiziji u najboljim terminima. To bi bio jedini način da ljudi konačno počnu da misle o tome. Mogu da isključe televizor, ali neki će to gledati i to je recept koji je funkcionisao u Južnoj Africi, ne vidim zašto ne bi funkcionisao u Srbiji.

Vi nemate nijednog dobrog pisca, spisateljice, koji bi sedeo u Hagu i pisao knjigu o tom suđenju, pisca koga bi država plaćala da piše o suđenju Miloševiću. Država plaća rođake da putuju u Hag, njegova partija plaća već šta plaća, pogledajte na Internetu koje se pare traže i sakupljaju za to, ali istovremeno država ne brine bar toliko da ima stalnog izveštača, koji bi svakog dana u novinama nešto napisao, i da ima pisca koji bi pisao o tome. Izbor pisca bi naravno u Srbiji bio vašar za sebe, ali dobro, kako god. Na Nirnberškom procesu ste imali nekoliko pisaca koji su to radili, jedna od njih bila je Rebeka Vest. I ta informaciona mreža koja bi obuhvatila nekoga u Hagu, novinare koji pišu o tome i kompulzivne emisije koje idu na državnoj televiziji, toga jednostavno nema. Kako onda očekujete drugu recepciju sem tabloidsku.

Srbija plovi po jako sporoj vodi prema Evropskoj zajednici, Evropska zajednica to tako planira - Srbija mora da uđe u Evropsku zajednicu jer je strateški važna, pa će je pustiti trećom brzinom, polako, polako da se dokotrlja do Evropske zajednice. Međutim, pogledajte nesrećnu Rumuniju koja je sada povrh svega dobila još i američke baze, američko oružje i verovatno tajne konc-logore koji su preseljeni u Rumuniju, na sigurna mesta. To je potpuno tragično, tamo je nezapamćena beda. I na kraju, pogledajte Bosnu. Bosna bi morala biti prva u Evropskoj zajednici, a ona je još uvek nesrećni protektorat gde su eksperimentisali sa svim najglupljim merama kojih je Evropa mogla da se seti. Zemlju su doveli u potpuno očajanje, umesto da je odmah prime, integrišu i tačka. Dakle, te politike su strašne. Srbija je, kažem, na sporoj vodi ili na veoma, veoma sporim tračnicama. Na kraju kra-

jeva stigao je i negativan izveštaj od Karle del Ponte koji je prihvaćen u UN-u. To je ovde, koliko sam ja videla u medijima, skandalozno olako primljeno.

Ta nesposobnost čitanja diskursa politike je zastrašujuća. Svako me ko je video kako je Karla del Ponte u jednom trenutku rekla da je Hrvatska ispunila svoje obaveze, a Gotovina još nije bio uhapšen, moralo je biti jasno šta se dešava. I sam Gotovina je mogao biti toliko pametan da odmah nestane u dubinama Afrike, što nije uradio, ko mu je kriv. To su stvari koje su dosta jasne, ako je izveštaj bio negativan, znači da još uvek nije došlo do te tačke u kojoj bi se Mladić morao zabrinuti za svoju bezbednost, nažalost. I te priče kako se on ne može uhvatiti, kako se ne zna gde je, to zaista više niko nije u stanju da sluša ozbiljnom izrazu lica.

Pogledajte suđenje Miloševiću, leševi su sa jednog mesta otišli na drugo, pa onda na treće, pa se onda vratili, sve to sami, bez ičije pomoći. To šetanje leševa je vrhunac, ali to laganje kao sistem ovde je uvedeno još u takozvanom socijalističkom režimu. Odsustvo stida kada izgovorite ili čujete laž je nešto što je jako karakteristično za tu kulturu i u tim godinama bede, užasa, rata i svega ostalog, to se samo pojačavalo. Imate laž na medijima, imate laž koja je svakodnevni deo komuniciranja u elitama i problem je u tome što samo u nišama, u onim delovima koji nisu dovoljno kontrolisani, neki ljudi mogu da rade nove stvari za budućnost, ako ostanu nevidljivi bar neko vreme. To je uslov opstanka. Dakle, oni moraju tiho i nevidljivo da se bave ozbiljnim naučnim radom da bi u nekom trenutku možda uspeali da se sa tim pojave.

List *Danas* je doneo jednu krajnje hrabru odluku, briljantnu, godinu i po dana je objavljivao onu stranu koja je bila posvećena Hagu, 'Hag među nama'. To je čini mi se nešto najbolje što se u srpskim medijima desilo u poslednje vreme i svaka čast i redakciji i glavnom uredniku koji su to sproveli. Ta tema bi morala da bude prisutna stalno u dve-tri novine i svakako na državnoj televiziji. To bi već bilo dovoljno. Da se ne prihvata zdravo za gotovo kako su leševi iz Batajnice otišli negde na neko vreme, pa se onda vratili u Batajnicu, a da jedna institucija kao što je vojska ništa ne zna o tome. Jedini primer koji se sa ovim može porediti jesu debate danas u Americi kako nisu postojali konc-logori. Žao mi je, to je na tom nivou, i ako postoji živa paralela između srb-skog i američkog onda je to ta savršena idiotizacija odgovornosti.

SVETLANA LUKIĆ:

Kada dođu ovi činovnici iz međunarodne zajednice, sve će želje demonstrirati neku odvratnost. Mi smo mislili da je sa 5. oktobrom to ukinuto.

SVETLANA SLAPŠAK:

Da, ukinuto i treba nam platiti, da, jer ova laž se popravlja samo lažima, šta drugo. Sa druge strane, znate, Srbija jeste očajno mesto, ali Srbija ima mrežu institucija koja je zadivljujuća. Mogu na fakultetima u ovome trenutku biti uglavnom bezvredni ljudi, može i Akademija biti zastrašujuće mesto puno živih fantoma koji sisaju krv. Sve je to tačno, ali te institucije postoje, njihov se personal može popraviti, može se zameniti, ne mora odmah. To je nešto što jako mnogo zemalja nema, ali to više ne može da radi država, to moraju da rade neke nove generacije. Gde su te generacije - 60 odsto ih je napolju, i tamo ima potencijala, valjda i unutra ima potencijala da se tu nešto promeni, jer te institucije ne bi smele da propadnu. Ali dobro, recimo, jedna mrtva generacija, dve, tri, ali će četvrta moći nešto da uradi. Srbija ponovo može da postane neki elitistički centar. Ne kažem da je uvek bila najbriljantniji primer, ali jeste, bila je neki centar koji je sjajem, glamurom elite uticao na čitav jugoslovenski prostor.

SVETLANA LUKIĆ:

Sledeći gost Peščanika je astrofizičar Nikola Vitas. Nikola radi kao asistent na Katedri za astronomiju Matematičkog fakulteta u Beogradu. Tačno u ovo doba prošle godine detektovana je eksplozija jedne neutronske zvezde i htela sam da zamolim Nikolu da proba da nam objasni kako jedno nebesko telašce prečnika dvadeset kilometara može tokom eksplozije da emituje više energije u jednoj desetini sekunde nego Sunce za 100.000 godina. Ali nisam htela da ispadnem glupa u društvu, jer verovatno ništa ne bih razumela. Uostalom, i Nikola je jedan od onih od kojih tražimo da ne pričaju o svojoj profesiji nego o politici.

NIKOLA VITAS:

Ja mislim da je svima već zlo od politike ili bar od onoga što se ovde zove politikom. Nakon godina čitanja novina od početka do kraja, ja sam došao dotle da u *Danasu* pročitam onu razglednicu na kraju novine, vremensku prognozu i eventualno bioskopski repertoar. Onaj deo novine gde su kvazipolitičke teme, njega više

uopšte ne gledam, zlo mi je od te stalne reciklaže informacija. Otvoriš novine i ne znaš da li su novine od juče, od prošlog meseca ili od prošle godine. Dakle, uvek će tu biti jedna vest o Hagu, oni su tražili a mi nismo dali, uvek će biti jedno saopštenje o Kosovu, uvek će biti jedna vest o referendumu u Crnoj Gori, hoće kakki - neće kakki, i uvek će biti još neko saopštenje Sinoda ili čega već. Te vesti su toliko postale predvidljive da to više nisu vesti. Ono što eventualno vidiš na naslovnoj strani, što se menja od broja do broja, to su te sulude afere, koje takođe više nisu nove. Celu tu matricu smo videli bezbroj puta u ovih poslednjih par godina. I ne samo što se one na isti način fabrikuju, što se na isti način pojavljuju, nego se na isti način i završavaju. Akteri su uvek isti, sume su manje-više iste, jednostavno ne vidim više svrhu da novine uopšte čitam.

A još gore od tih političkih tema u novinama su one o ekonomiji, jer tek tu više ne znaš ko je lud. Uopšte su besmisleni svi ti članci o tranziciji, gde ti stalno čitaš o nekim uspesima tranzicije, pa prodali smo ovo, privatizovali smo ono. Ja stvarno to ne razumem, ja nisam ekonomista i ne razumem sasvim dobro ni novac kao pojavu, pogotovo ne na ovaj način na koji je neophodno danas ga razumeti, ali ono što me direktno pogađa je ta priča o tranziciji koja donosi nekakav spas. Mi sad čekamo da se ta tranzicija završi da bismo živeli u jednoj svetloj i divnoj budućnosti, u jednom divnom svetu. To se neće desiti. Valjda svako ko ima tri čiste u glavi zna ili bar oseća da se to neće desiti, da tranzicija nije nikakav čudesni lek koji će da nas prevede iz jednog zlog društva u jedno divno društvo, iz jednog bolesnog društva u neko mnogo zdravije i veselije društvo. Tranzicija je jedna gruba sila koja će amputirati određene delove onog društva koje je postojalo ranije. Pri tom, neće amputirati one delove društva koji su bili najgori, nego one koji su iz ovog ili onog razloga bili neisplativi. Na taj način neće se izlečiti državno školstvo nego će državno školstvo biti amputirano, neće se izlečiti državno zdravstvo nego će jednostavno biti amputirano. Tako da ta priča o tranziciji - sad nam je teško, a biće nam bolje, meni se čini da uopšte ne stoji.

Završetak onih Đinđićevih pitanja iz najave *Peščanika* - da li nam je bilo dobro pod ovom vlašću ili pod onom vlašću jeste da neće biti dobro ni kada se tranzicija završi, bar ne svima nama, a pretpostavljam ne ni slušaocima *Peščanika*. Nećemo svi postati tajkuni. Taj američki san ili evropski san koji nam se obećava nije realan,

NIKOLA
VITAS

to nije stvarnost. I razlog zbog kojeg su ljudi siti od politike jeste što je ona postala jedan skup beskrajno praznih priča. Meni se čini da je čak u ono vreme najgore krize i rata bilo više suštine u tim rečima, a manje forme, sad je to čista forma.

Ponekad se zapitaš da li ova vlada ili bilo koja vlada u Srbiji danas ili posle sledećih izbora, da li ona može da odlučuje samostalno o bilo čemu. Oni imaju određenu matricu ponašanja koja im je sad zacrtana, zacrtana im je grubom silom, ekonomskom i vojnom, i pitanje je kolika je njihova sloboda odlučivanja. I s jedne strane osećaš se stvarno grozno što živiš u koloniji i to onoj klasičnoj koloniji po modelu afričkih kolonija iz prošlih vremena, a sa druge strane opet pomisliš - a zamisli da mogu da odlučuju, pa i ono malo što im ostaje prostora da sami nešto urade - oni zabrljaju. I onda ti imaš taj izbor između dva zla: ili da ti neko sa strane diktira kako će ti izgledati ekonomija i školstvo ili da sam to uradiš. Ni jedno ni drugo nije dobro. Ono što mene tu jako nervira, boli, šta god, jeste što se stalno govori o nekom jednonumlju u vreme komunizma. Ja luđe jednonumlje od ovog koje mi imamo sad ovde ne mogu da zamislim.

Ti imaš, koliko, sedam-osam-deset partija u parlamentu, između tih deset partija praktično nema razlike, one se apsolutno slažu po nekih 90 odsto pitanja. Te razlike, dakle, da li isporučiti nekog Hagu ili ne, da li saradivati na ovaj ili onaj način sa međunarodnom zajednicom ili sa NATO-om, to su stvari o kojima ih i tako niko ne pita, to su neke obaveze koje moraju da urade, pa sad mogu oni kod kuće da raspravljaju da li im se više sviđa ovako ili onako. Ali to nije pitanje šta bi oni voleli, to je pitanje onoga šta oni moraju da urade, a oko onih stvarno bitnih stvari u kom pravcu treba da ide ova zemlja na nekom malo širem planu, tu postoji koliko ja vidim veliki konsenzus između političkih stranaka. Dakle, to je jedan brutalni liberalni kapitalizam, to je kult privatne svojine po svaku cenu, to je jedno društvo koje, i ako uđe jednog dana u Evropsku uniju, nikada neće biti ni Francuska, ni Švedska, biće jedan patrljak negde dole na jugu Evrope koji će služiti za zastrašivanje drugim evropskim državama - ako se budete ponašali kao oni, dobićete to što su oni dobili.

Ta pojava da ljudi zanemaruju sopstveni život, čini mi se da je to jedan prilično globalan fenomen. Ako izadeš na ulicu ti ćeš biti zatrpana milionima bilborda koji će ti obećavati ovakav život, onakav život, kupi auto, uzmi kredit, kupi srećku, dobij milion dola-

ra. Otvoriš novine i tamo ćeš pročitati - ovaj pevač ima novu devojku, ovu su slikali pijanu. I stalno ti se servira svet tih nekih poznatih ljudi, servira ti se nekakva perspektiva jednog života koji ti nemaš i koji najveći broj ljudi nikada neće ni imati. Čini mi se da ljudi zapravo prestaju da žive svoje živote, da se na neki način projektuju u sudbine svojih idola i sudbine tih lica sa TV ekrana. Pretpostavljam da veliki broj ljudi u Srbiji zna kakvi su ljubavni problemi Dejvida Bekama, a nije u stanju da razmišlja o svojim ljubavnim problemima. Znači, zna da li žena vara Dejvida Bekama, a ne zna da li ga njegova žena vara i to je ono što je strašno.

To odsustvo realnosti u medijima, u javnosti, to nije slučajna stvar. To usmeravanje pažnje na nekakvu projekciju života umešto na stvarni život, na nekakvu imitaciju života, jeste ono što prati svaki kapitalistički sistem. To je poenta - nemoj gledati kako ti živiš, nemoj gledati da li su tebi pocepani tapeti na zidovima, jer ako počneš to da gledaš bićeš nezadovoljan, ako postaneš nezadovoljan nećeš dobro raditi, ako postaneš još nezadovoljniji, pa onda ćeš napraviti štrajk. Ako se izboriš za svoja prava smanjiće se profit, i to je jedan krug u koji mi upadamo polako i taj osećaj da se sve manje priča o temama koje čine svakodnevni život je nama verovatno nov, ali od nas se traži da se naviknemo na njega. To je prilično zastrašujuće, bar meni.

Lažu te svuda, lažu te neprestano. Kad gledaš reklame, oni te lažu. Oni ti kažu da možeš da opereš 20.000 tanjira sa pola litre deterdženta. Pa ako si ikad prala tanjire ti znaš da to nije tačno, odnosno ili ih ne možeš oprati dobro ili ih ne možeš oprati uopšte. Jednostavno, lažu te. S jedne strane, taj rečnik tog divljeg marketinga, a s druge strane potpuni politički sunovrat bilo kakve smislene retorike, doveli su do toga da se izgubila bilo kakva odgovornost za bilo šta što će se izgovoriti. I nekako, što je tema ozbiljnija ispada kao da je odgovornost manja.

Ono što je meni fascinantno u poslednje vreme, a tiče se *Peščanika*, što me prilično zabavlja kao ideja, jeste šta ljudi prepoznaju u *Peščaniku* i zašto dolaze sa tolikim oduševljenjem i javljaju se autorkama *Peščanika*. Siguran sam da se mnogi od njih ne slažu sa mnogima od gostiju, i to je sasvim u redu. Ali šta je to što nalaze u emisiji. Meni se čini da je ono što nalaze zapravo iskazivanje nekakvog bunta ili protesta kojeg nema više nigde, i to je verovatno posledica te količine laži i neiskrenosti koje stižu sa svih medija i koje izazivaju potpuno pripitomljavanje ljudi. Daj mi posao i biću

srećan ako imam posao, srećan sam ako radim dvanaest sati dnevno, srećan sam ako dobijem neku platu koja je daleko od toga da se može sameravati sa radom koji sam za tih dvanaest sati uložio, daj mi moj televizor, daj mi moj kredit i ja sam srećan i ništa me više van toga ne zanima.

Nekim ljudima to nije dovoljno, neki ljudi kažu - pa čekaj, pa to nije sve, to nije suština življenja, ne može se tako živeti, pa ne može se rmbaćiti dvanaest sati dnevno. I čini mi se da upravo tim ljudima *Peščanik* daje nekakav drugačiji odgovor, daje nekakvu izvornu pobunu protiv sistema kakav god da je on, a sistem ne valja, sistem ne valja ni ovaj naš lokalni, ni onaj sistem kojem težimo. I ovo naše što imamo ovde, naše pod znacima navoda, dakle, ovo što nam je dato ovde da u tome živimo, u ovom trenutku meni izgleda kao jedan suludi hibrid različitih ideologija, različitih ekonomskih sistema, različitih vrednosnih sistema. To je jedan hibrid u kojem je kao u onim horor filmovima od svega uzeto po nešto najgore. Tako je uzeto najgore od komunizma, uzeto je najgore od kapitalizma, uzeto je najgore od feudalizma, uzeto je najgore od crkvenih država, uzeto je najgore od svega i sastavljen je jedan monstrum koji baulja kroz svet sa svim tim čudnim i nastranim elementima.

U svemu je jako opasno dati određene ruke ovoj vlasti ili bilo kome u ovoj zemlji. Čini mi se da se reforma radi samo zato što neko traži da se ta reforma uradi i da se na tome i završava cela stvar. Napravićemo novi zakon i završili smo posao. Ono u čemu na neki način i lično učestvujem ili što će se odraziti na mene, to je reforma zakona o univerzitetu. Krajem leta je na vrlo brz i hitar način donet ovaj novi zakon o Univerzitetu. To je jedan jako neobičan zakon. Donet je u trenutku kada je univerzitet bio na raspustu i kada se nije mogla očekivati nekakva reakcija. Ja sam ga pročitao s kraja na kraj i nisam u njemu video ništa, to je jedna gomila nekih paragrafa koji izgledaju kao da su ih oni pisali sedeći na nekoj slavi. Kao da su samo dodavali članove - daj ti meni član iz one verzije zakona, pa član iz ove, je li dovoljno dugačak, jeste, ima već dvadeset strana, hajde da ga pustimo u skupštinsku proceduru. A čak i ako bi taj zakon i bio primenjiv ostaje nam drugo jako bitno pitanje - kako će se finansirati takav univerzitet koji su oni zamislili.

Mi ne možemo sad da donesemo zakon i da imamo Kembridž u Beogradu. Kembridž ne nastaje tako, Kembridž nastaje jednim ve-

kovnim ulaganjem i ako univerzitet treba da počiva na tome što će deca davati novac da bi se isplaćivale plate nastavnicima, pa to je jedan suludi koncept koji pretvara taj fakultet u firmu, a sve to na duže staze vodi potpunom krah akademskog sistema.

Na šta se troši taj budžet ako se ne troši na zdravstvo, ako se ne troši na školstvo? Ako su to neke male stavke u budžetu, na šta se on troši? Pa troši se još uvek na vojsku. Meni je bila zanimljiva priča sa ovim satelitom koja se vrtela tokom cele nedelje, da li su oni kupili satelit za ne znam koliko miliona nečega ili ga nisu kupili. Znaš, u prvom trenutku sam se iznervirao, a onda sam imao jedan trenutak potpune neverice. Taj satelit košta kao petogodišnji rad jednog fakulteta ili jednog univerziteta u Srbiji. I zamisli sad čoveka koji raspolaže tim finansijama i koji u jednoj ruci ima recimo Studentski dom, a u drugoj ruci ima vojni satelit i on kaže - ja ću da kupim vojni satelit. Ili u jednoj ruci ima dom zdravlja a u drugoj vojni satelit ili starački dom ili bilo šta. I ceo socijalni sistem je takav kakav je zato što se pare negde odlivaju, a pare se odlivaju u tako neke mračne kanale kao što su vojni sateliti.

Ja bih strašno voleo da vidim šta se sve finansira iz budžeta. Pre neki dan u novinama sam pročitao da Akademija nauka i umetnosti radi na *Rečniku srpskog jezika* i autori se žale da dobijaju samo deset miliona dinara godišnje, a napravili su sedamnaest tomova tog rečnika. Kažem, stani malo, to je rečnik koji se radi pedeset, sto godina, to je izgleda vekovni projekat, ali tom rečniku je isteklo vreme. Oni su stigli na pola i planiraju da ga završe za određen broj godina i nameravaju da u svakoj od tih godina potroše po deset miliona dinara. Ali ako otvoriš taj rečnik, one postojeće tomove, ti ćeš videti da je to neki jezik koji nema baš uvek veze sa onim jezikom kojim mi govorimo. Postoji zabavan primer u četvrtom ili petom tomu, tu je slovo D, postoji reč *dupek*, koji je čini mi se neka vrsta goluba, postoji reč *duper* koja znači briga ili tako nešto. Te dve reči ja nikad u svom životu nisam upotrebio, ali ne postoji reč *dupe* koja je valjda bila suviše skaredna u vreme kad je taj tom napravljen da bi se stavila u rečnik. Dodavanje informacija na veb-sajt se kaže *apdejtovanje*, *vebsajt* ne postoji u tom rečniku, to su sve reči koje ne možeš dodati u ove tomove koji su odštampani pre pedeset godina.

Pretpostavljam da smo svi u velikoj meri obeshrabreni, ne vidim da će ovo izaći na dobro ni u nekoj daljoj budućnosti. Međutim, či-

ni mi se da to osećanje obeshrabrenosti ne sme da bude izgovor za nečinjenje. Ako smo već obeshrabreni jer ne možemo da utičemo na neke stvari u ovoj zemlji, ono što svakako možemo, to je da menjamo svoju mikrosredinu, koliko god možemo. Sve te vlade će nas i dalje sistematski zatupljivati, i dalje će se ponašati prema nama kao da su nam gospodari, kao da smo mi učesnici u nekom reality šou, jer ovo u čemu živimo sve više deluje kao jedna od tih debilnih emisija. Ti pokušavaš da živiš neki svoj život, ali stalno ti neko postavlja nekakve sumanute zadatke koje ti moraš da ispunjavaš. Dakle, hajde sad, skupi novac za kredit za auto, hajde sad brzo trči tamo, idi u šoping u Merkator. Imaš gomilu tih nekih malih stvari koje stalno moraš da ispunjavaš da bi se osećao normalno i da bi imao o čemu da pričaš sa drugim ljudima, a u stvari kad staneš, pitaš se - zašto ja to radim. Pa sve to radiš jer ti se obećava neka velika nagrada na kraju tvog puta. Zbog svega toga ja sam stvarno izgubio svaku nadu u te neke velike političke akcije, u akcije koje mogu da pokrenu političke partije. Ja ne vidim niko- ga ko može da ponudi neki otklon od te kolektivne fantazije u kojoj živimo.

SVETLANA LUKIĆ:

Ti si astrofizičar, a to je u Srbiji nerazuman poziv. Da li si razmišljao da odeš odavde?

NIKOLA VITAS:

O tome razmišljam od početka 90-ih. Sve vreme razmišljam o tome da odem i sve vreme imam taj osećaj da ne bih želeo da taj odlazak bude bežanje, nego da to bude na onaj način na koji ljudi iz Francuske odlaze na studije u Englesku ili u Ameriku. Sve više mi se čini da ću ipak uskoro morati da dignem sidro i da pobegnem odavde, jer ostanak ovde zahteva od čoveka previše nekih sitnih dnevnih žrtava, ako želi da ostane dosledan sopstvenim željama i snovima. U ovoj zemlji se čovek oseća kao da je uvek s druge strane u odnosu na samu državu, kao da je ta država nekakvo mitsko biće koje te stalno nešto zastrašuje.

Sad sam se setio još jedne lepe priče, jednog kaiša *Hogara Stranog* kojeg jako volim. Kucaju poreznici sa tamnim kapuljačama na vrata Hogaru, Hogar izlazi, poreznik mu kaže - Hogare, vreme je došlo da platiš porez. Porez, na šta? Pa porez na uređenje kuće. Hogar gleda svoju stračaru krajnje iznenađeno i kaže - ja ne ure-

đujem kuću. Poreznik kaže - ti svoju ne uređuješ, ali kralj uređuje svoju.

SVETLANA LUKIĆ:

U današnjoj emisiji su govorili Predrag Koraksić Corax, Jovan Bajford, Svetlana Slapšak i Nikola Vitas. Hvala što ste slušali Peščanik.

NIKOLA
VITAS

B-1

PEŠČANIKFM, 30. 12. 2005.

VRZIĆI UVEOCI

Da sam samo pila čaj ovih petnaest godina pa bih se navukla, a kako neću na mržnju, koja je toliko zavodljiva...

Nije okej biti gej, ali pedofiiija je okej, jer mi sedimo s Pahomijem...

Milost pobjednika sa albanske strane apsolutno ne postoji i meni je žao zbog toga...

Tribina Nomokanona 'Haška pravda',
skup o suđenju Miloševiću:

MIRKO KLARIN *iz agencije Sense*

SVETLANA SLAPŠAK, *antropološkinja*

SONJA BISERKO *iz Helsinškog odbora za ljudska prava*

SRDA POPOVIĆ, *advokat*

BILJANA SRBLJANOVIĆ, *dramska spisateljka*

NADEŽDA MILENKOVIĆ *stručnjakinja za marketing*

SVETLANA LUKIĆ:

Napolju je, što se iz priloženog može videti, dosta odvratno vreme. Ipak, postaje već enigmatično kako to da su svuda po svetu, po Evropi snežne mećave ili poplave, pa čak i tornada, a nas sve ove požasti zaobilaze, kao da dođu do naše granice, pa onda pod ručnom ukoče. To nije dobar znak. Kao da nas sve i kao da nas svi ostavljaju na miru da sami svojom glavom sve smislimo i uradimo to bez smetnji, ali i bez pomoći.

Svašta se desilo u ovoj poslednjoj nedelji 2005. Predsednik Tadić nije imao kad da potpiše izmenu krivičnog zakonika, pa je ukinut pritvor šestorici pripadnika zemunskog klana. Pre nego što se javno zahvalio bogu što ova šestorica nisu puštena na slobodu, za sada, Tadić se branio legalistički. Rekao je da je zakon potpisao čak dva dana pre roka. Dakle, sada pored takozvanog predsednika vlade imamo i takozvanog predsednika države; i jedan i drugi su postali kolege: apostoli legalizma. Tadiću ostaje još da, kao i Koštunica, postane istaknuti učitelj morala i skromnosti i da dobije crni pojas sedmi dan.

Lepeza predsednikove odbrane se širila iz dana u dan: te prvo njemu niko nije javio da je taj zakon tako hitan, te morao je da proverava svaku tačku i zarez tog istog zakona da mu opet ne bi podvalili. Samo se još nije setio da nam kaže kako mu je na usnici iskočila groznica, pa nije mogao tako ružan da piše domaći zadatak.

Posebna priča su predsednikovi članovi savetničke kaste koja očigledno mesec dana nije čitala novine, pa nisu šefu dojavili koliko je hitno da Tadić na zakon stavi svoj autogram. Naravno da je usledila velika i sladostrasna osveta ministra pravde, kome je ova poslednja predsednikova glupost došla kao najlepši novogodišnji poklon.

Juče nas je vlada obavestila da su jednoglasno odlučili da Kariću oduzmu licencu za mobilnu telefoniju. Ministar policije nas je obavestio da je vladi baš sada, uoči Nove godine, proradio mozak i da se setila da je Mobtel još pre dve godine prodao licencu albanskom teroristi Ekremu Luki i da je time Karić ugrozio bezbednost države, odnosno, da je omogućio da nas Albanci prisluškuju i usred Beograda. Nikom pametnom naravno ne bi palo na pamet da plače za Bogoljubom Karićem, ali nikom pametnom ne bi palo na pamet ni da hvali vladu zbog toga što ne krije da je ovo politička odluka koja je doneta konsenzusom, kao što su, uostalom, sami imali potrebu da nas obaveste.

Kad pogledate šta su sve uspeli da urade i da izgovore samo za poslednjih nedelju dana, pitate se kako ovo zemlja može da drži. Onda se čoveku za tren učini da to ne može dugo da traje, a onda se seti da

je Ptolomejev model vasiona u kojem je Zemlja centar svemira preživela petnaest vekova i onda mu dođe da zaplače, jer stvarno je malo neutješno.

Kad smo kod nauke i politike, sećate se Njutna još iz škole - svako telo koje se nekuda kreće nastaviće da se kreće bez ikakvih promena, osim ako se ne umeša neka sila koja bi ga u tome sprečila. Koja bi sila osim nas samih mogla da se umeša u ovo bezglavo jurcanje prema reprizi sopstvene propasti? Možda bi bog mogao malo da pripomogne, malo da pomeri svoju guzu, ali ima indicija da mu nismo iz oka ispalili. Kad smo kog boga, nismo naravno nužno i kod crkve, ali ovoga puta jesmo.

Da vas obavestim, ako ste propustili da pročitate Službeni glasnik, da je vlada donela uredbu da od 11. januara iduće godine pa sve do 8. jula imate plaćati doplatnu poštansku marku od 8 dinara. Dakle, od januara do jula će biti odštampano 18 miliona markica puta 8 dinara i sav taj novac ići će direktno Sinodu Srpske pravoslavne crkve. Pare su, kao, namenjene izgradnji Hrama svetog Save, ali neće imati ko da proverava da li je sveti Sinod možda od tih para plaćao advokate bratu Pahomiju ili nadoknađivao Mladićevu penziju koju više njegovi rođaci i oficiri ne mogu da podižu.

Dakle, dobili smo i crkveni porez, još nisu doneli zakon, ali su uspešli da ovu državu učine jednokonfesionalnom. Da vas podsetim da je još pre otprilike četrinsto godina važno pravilo da je svaki grad slobodan da izabere svoju religiju. A eto gde smo mi sada, četiri veka posle toga.

U prošlom Peščaniku negde u ovo doba govorio je Predrag Koraksić Corax, a verovatno ste videli odgovor Dragoljuba Žarkovića u Vremenu. Dakle, posle dve nedelje pokušaja da saznamo zašto je Corax dobio otkaz u Vremenu imamo dobre vesti: urednik Vremena konačno je u svom listu objasnio problem u osam tačaka. Tu piše da on zna da je Corax genijalni umetnik, da mu je otkaz dao u žaru kafanske svađe, da mu je zbog toga žao i da moli Coraxa da se vrati u Vreme. Tako smo mi makar razumeli, možda pogrešno, ali ja mislim da će ova priča imati srećan kraj i da ćemo Coraxa ponovo gledati u Vremenu.

Na početku Peščanika slušate malu reportažu sa sinočnjeg događaja; mesto događanja je Pravni fakultet, to je amfiteatar broj 5, tamo zaseda i stoluje Nomokanon, ova tribina je održana pod nazivom Haška pravda. Govorio je Aleksandar Vučić, ali i slavni bivši dekan Pravnog fakulteta Oliver Antić.

VODITELJ TRIBINE:

Braćo i sestre, pomaže bog. Ovu tribinu pravimo zato što je sve veći pritisak na ovu zemlju i njeno javno mnjenje za saradnju sa Haškim tribunalom. Sa druge strane, Fatmir Ljimaj je oslobođen optužbe. Reč ima profesor doktor Oliver Antić.

OLIVER ANTIĆ:

Večeras ću govoriti sa stanovišta pravne nauke i pokušati da vam pokažem zbog čega se sa tog stanovišta haški procesi imaju staviti u istu ravan sa procesima koje je nekad vodila inkvizicija, kao i pariskim i moskovskim procesima, ali i nama znatno bližim procesima u kojima su Draža Mihailović i Slobodan Jovanović proglašeni ratnim zločincima. Carska zapovest da sudije sude pravo kako piše u zakoniku, a ne po strahu od carstva, izdata je i suviše davno, u vremenima kada zemlje današnjih sudija ili još nisu bile pronađene ili nije bilo pismenosti, a svakako nije bilo prava, možda tek pokoji običaj. Ali ni sa jedne tačke Haški tribunal ne može dobiti pozitivnu ocenu. I na samom kraju, o herojima odlučuju kukavice, o vojnicima i policajcima dezerteri, o državnici lakomni narkomani. Šta da kažemo o vremenu u kome živimo kada je opšta amnestija za dezertere omogućila da se oni ovuda šepure i čak vode politiku. Da ironija bude veća, ima i dezertera koji predaju nacionalnu istoriju. Na samome kraju, i sa ovim završavam, i to rečima kojima je doktor Rajs završio svoju poznatu knjigu - Duh Kosova, Karađorđa, Kumanova i Kajmakčalana ponovo će se probuditi. Mora se, međutim, brzo probuditi, jer bez njega ćete možda ponovo doživeti vreme robovanja koje ni u čemu neće zaostajati za onim pretrpljenim, koje su vaši stari pobedili žrtvovanjem i junaštvom. Sudbina vam je u vlastitim rukama: blistava budućnost ili ponovno ropstvo.

VODITELJ TRIBINE:

Hvala profesoru Antiću, reč predajemo gospodinu Zoranu Krasiću.

ZORAN KRASIĆ:

Kako ovi postupci odmiču, može da se zaključi da je Haški tribunal u strahovitom čorsokaku. Ukoliko bi se primenili stavovi iz do sada donetih 77 presuda, ja mislim da bi svaki Amerikanac kada pređe granicu svoje države mogao odmah da bude optužen. E, sad, kada se Teodor Meron i ostali kunu u ljudska prava (njegove se

knjige ovde izdaju) i kada imate u vidu da se Nazaro, pravni savetnik američke ambasade šeta po Specijalnom sudu, Društvu sudija, nevladinim organizacijama; diktira, vodi medijsku kampanju kako bi se svi vi ubedili da je u Hagu spas za sve nas, nama ništa drugo ne preostaje nego da podnescima razvalimo taj Haški tribunal, jer to nije sud, u Hagu nema pravde, u Hagu nema zakona, u Hagu se krše ljudska prava. Kako se krše ljudska prava što se tiče naših građana - 70 odsto su oni krivi što su živi.

VODITELJ TRIBINE:

Hvala Zoranu Krasiću, reč ima Aleksandar Vučić.

ALEKSANDAR VUČIĆ:

Jeste li videli kako divan odnos imamo prema Mladiću i Karadžiću? Kaže - oni, koji su ratni zločinci - oni su unapred ratni zločinci. Imamo li mogućnost nekako da se suprotstavimo? Vi ste najhrabriji deo Srbije koji to mora da uradi, neko mora da sačuva u našem društvu ideju slobode i ideju države. Oni danas u našem društvu razvijaju denuncijantsku potkazivačku svest. Vi jednostavno morate da budete ti koji ćete tome da se suprotstavite, koji ćete da kažete - nema smisla da postojimo ako nemamo slobode, ako nemamo našu državu, pa ćete da čujete o onima koji vam govore kako treba da idemo pravo u Evropu, jer su oni svetionik za ovaj narod, a bili su najgori titoisti u ovoj zemlji. Nije me sramota da to kažem: od Ratka Božovića niste mogli da živite na Fakultetu političkih nauka od marksizma. Evo ga, danas mu je evropejstvo... više ne umeju da kažu ni Evropa ni evropejstvo, nije ni evro nego euro. Pogledajte ih dobro, bili su najveći titoisti, a danas su, kako moja prijateljica Isidora Bjelica napisala u jednom tekstu - eu-munisti, sutra će da budu kad pobede neki treći ili u svetu neka nova sila zavlada - biće i kinezisti. Ko zna šta će sve da budu samo da oni budu ti koji će kolo da vode u Srbiji, ali nikad za Srbiju i za slobodu Srbije neće tri pare da daju.

Voja Šešelj... čovek nikad nije igrao kolo. On je moj kum, na svadbi mi je bio, na svakom rođendanu deteta, krstio mi je oba deteta, nikad ga u životu nisam video da igra. Oni su našli svedoka koji je rekao, dakle, izmislili sve, kažu: u Subotici je pozivao na progon Mađara, Hrvata, ne znam ni ja koga, a onda je sa okupljenim Srbima zaigrao moravac usred Subotice. Zaista je tako, i to će neki tamo ili neka tamo da svedoči, je li tako, Krasiću, neka tamo. Pa

su svedoci i Nenad Čanak i razni drugi, a to su svedoci koji će da govore o zločinima.

SVETLANA LUKIĆ:

Ovo je bio kratak pregled onog što se sinoć dešavalo na Pravnom fakultetu, Nomokanon se dakle definitivno ustoličio tamo gde se školuju naši pravници koji će nas odvesti u Evropu, usaglašavati sve te zakone, braniti ljudska prava, ići u Strazbur i slično. Sad, zašto smo mi zapeli sa ovim Nomokanonom, kao što smo svojevremeno zapeli sa Dverima srpskim. Pa učinilo nam se da su Dveri srpske važne, to misli i Srpska pravoslavna crkva. Oni su i zvanično usvojili svoju dečicu Dveri srpske, a očekujemo da vidimo ko će još osim Vučića i Srpske radikalne stranke usvojiti i zvanično dečicu iz Nomokanona. Mogao bi to da učini i Vojislav Koštunica koji je, da vas podsetim, ne tako davno rekao da proces protiv Šešelja, citiram - ima elemente montiranog procesa protiv jedne države i protiv jednog naroda. U toj istoj izjavi Koštunica je rekao da i Nacionalni savet za saradnju sa Hagom funkcionisao kao ispostava Haškog suda, a ne kao organ naše vlasti. Kako se vremena menjaju, kako sad lepo saraduje i zadovoljan je sa Rasimom Ljajićem i sa Nacionalnim savetom za saradnju sa Haškim sudom.

E sada, pošto nas stalno kritikuju da nemamo drugu stranu, da smo jednostrani, sad imamo drugu stranu, koju čini jedna grupa ljudi koja je našla za shodno da se okupi u Sava centru i obeleži početak zvaničnog suđenja Slobodanu Miloševiću, odnosno zvanični početak suđenja Miloševiću. Tu su bili, između ostalih, gđa Sonja Biserko, Svetlana Slapšak, advokat Srđa Popović i Mirko Klarin. Mirko Klarin je sve vreme u Hagu, kao da je osuđen zajedno sa Miloševićem, od samog početka je tamo. Mirko Klarin je urednik i vlasnik Agencije Sense.

MIRKO KLARIN:

Počeću od tog prvog dana, to je bio 3. juli 2001. Prvi put kad se pojavio u sudnici bio je potpuno dezorijentisan, tako da se uputio ka klupi za svedoke, smatrajući da mu pripada centralno mesto u sudnici. Morali su da ga opomenu, da mu pokažu na optuženičku klupu. Kada se drugi put pojavio pred Tribunalom, to je bilo 30. avgusta 2001, Milošević je sebe video i svoju strategiju koncipirao tako da se predstavi kao prvi mučenik antiglobalističkog pokreta. Delom je na to navučen podrškom Kristofera Bleka, Remzija Klarka i ostalih; ja ih nazivam braniocima svega propalog. To je bio

MIRKO
KLARIN

trenutak velike popularnosti antiglobalističkog pokreta. Suština je da je on, odnosno Srbija je u tom trenutku postala prepreka globalizmu zbog toga što je Srbija toga trenutka imala jedinu socijalističku vladu u Evropi, sa vrlo uspešnom mešovitom ekonomijom - njegovo tumačenje, izvinjavam se, nemojte me držati za reč - predstavlja neku vrstu alternative globalizmu i kapitalizmu i zbog toga su uništeni i on i Srbija. To je bila njegova pojava 30. avgusta, zbog toga je on govorio engleski, on se tada obraćao međunarodnoj javnosti.

Međutim, između 30. avgusta i sledećeg pojavljivanja u oktobru dogodio se 11. septembar i on je fantastično brzo reagovao i čitavu svoju strategiju je sa antiglobalizma preusmerio na antiterorizam. Isticao je svoj primat u borbi protiv svakojakog terorizma, posebno islamskog, nudeći praktično savezništvo Bušu i žestoko napadajući Bušovog prethodnika Klintona koji je u savezu sa teroristima razbio Jugoslaviju. To je taj veliki zaokret i on napušta engleski jezik, vraća se srpskom jeziku. To sam definisao kao njegovu nameru da svojim nastupom u Tribunalu želi da se osveti Srbiji za ono što mu je nanela u periodu od 5. oktobra do trenutka kada je izručen tako neceremonijalno u Hag. Ta osveta je trostruka; prva osveta je da Srbiju ponovo podeli na patriote i kvislinge i mislim da je u tome on do sada bio najuspešniji. Druga njegova osveta Srbiji bila bi da načinom na koji će prezentovati svoj slučaj zauzvavi svako približavanje Srbije susedima, pre svega Bosni i Hrvatskoj, jer Kosovo možemo da zaboravimo.

Treća osveta Srbiji bila bi da je ponovo posvađa sa ostatkom sveta time što će opet da otvori sve one poznate priče o međunarodnoj zaveri, od Amerike preko Vatikana, Nemačke, islamske transversale, i tako dalje. Od ta tri cilja koja sam mu ja pripisao, mislim da je do sada bio najuspešniji u ovom prvom cilju, a to je da Srbiju ponovo podeli iznutra na patriote i kvislinge, i mislim da su efekti toga vidljivi. On se na izvestan način pred sudom ponaša isto kao što se ponašao 90. ili 91. sa tadašnjim saveznim predsedništvom koje je još imalo osam članova. Do njega apsolutno ne dopiru sva upozorenja, svi zahtevi sudija, on jednostavno srlja, ide dalje i smatra da će ostale staviti pred svršeni čin, da oni neće imati drugog izbora nego da učine ono što je on naumio.

Pri tome ispoljava jednu apsolutnu nemilosrdnost, brutalnost prema slabima; to je ispoljio naročito tokom dokaznog postupka

za Kosovo i posle, u unakrsnom ispitivanju žrtava. S druge strane, pokazuje i dalje vrlo visoko poštovanje statusa vrhunskih političara ili vrhunskih generala koji su svedočili za optužbu. On sa njima nije pokušavao da uđe u tako brutalne konfrontacije kao što je pokušavao sa ovim žrtvama, već je na neki način nastojao ponovo da otvori dijalog koji je vodio na onoj čuvenoj fotelji u zgradi predsedništva ili već gde je to bilo. Naravno, ispoljava fantastičnu moć nad pojedinim svedocima, praktično dovodi do preokreta njihova svedočenja, što smo videli u slučaju kapetana Dragana ili Radeta Markovića. On i dalje ima izvanredno veliku moć nad njima.

Međutim, da se vratim na tu politiku svršenog čina za koju sam bio siguran da je uspešna zbog velike popustljivosti koju su sudije od samog početka ispoljile prema njemu, jer su one od samog početka imale neku vrstu kompleksa u odnosu na optuženog koji se brani sam, tako da sam računao da sudije jednostavno neće moći, bez obzira koliko to žele, da kažu - gotovo je, žao nam je što ti nisi izvodio dokaze o Bosni ili Hrvatskoj, ali tvoje vreme je isteklo, zastavica je pala i molimo da se suđenje završi. Najdalje su u toj odluci otišli u jednoj rečenici kojom kažu da su na osnovu svog dosadašnjeg četvorogodišnjeg iskustva sa optuženim shvatili da on želi da ih stavi pred politiku svršenog čina, što oni kao sudije jednostavno ne žele da prihvate, i rekli su da je njegovo takvo ponašanje neodgovorno i da će on morati da snosi posledice toga. Posle četiri godine sudije su konačno shvatile s kim imaju posla.

Smatram da će ova priča vrlo teško biti dovedena do kraja. Miloševićev interes je da priča traje koliko god je moguće duže, beskrajno, jer dok priča traje, dok suđenje traje, on ima tribinu sa koje može da komunicira ne samo sa Srbijom, već sad i sa svojom porodicom, pošto on ne može da na drugi način komunicira sa njom s obzirom da ona više nema mogućnosti da dođe u Hag. Znači, on praktično postoji dok je u sudnici, onog trenutka kad se suđenje završi, u tom trenutku on odlazi u neki zatvor gde će o svojim globalnim teorijama ili političkim teorijama moći da razgovara samo sa zatvorskim stražarima pod uslovom da govore njegov jezik ili sa kolegama zatvorenicima koji teško da će za to biti zainteresovani.

Ja sam već odavno rekao da je jedini način da se to suđenje dovede do kraja da se Milošević drži u uverenju kako dobija suđenje,

što i nije tako teško, iz dva razloga. Jedan razlog je njegov neograničeni kapacitet samozavaravanja, života u paralelnoj realnosti, a drugi je podrška koju i dalje uživa i u delu domaće i u delu međunarodne javnosti i podrška koju dobija kroz medijsku sliku onoga što se pred sudom zbiva i u Srbiji i na veb sajtu Međunarodnog komiteta za odbranu Slobodana Miloševića, po kome je Milošević potpuno razbio tužilaštvo i čitav slučaj samo što nije pao i on biva oslobođen. Međutim, smatram da su sada rizici znatno povećani nakon ove odluke sudija da mu se ne dozvoli dodatno vreme, odluke po kojoj bi praktično dokazni postupak odbrane bio završen krajem aprila 2006, što znači da bi presuda mogla da bude negde u proleće 2007. Ja i dalje strahujem da do toga nećemo doći.

Ja verujem Miloševiću. On je negde na početku, dok je bio podvrgnut takozvanom suicide watch-u, odnosno bio pod neprekidnim nadzorom 24 sata... kamere u ćeliji, upaljeno svetlo... jer se strahovalo da bi mogao počinuti samoubistvo, on je pred sudom, mislim negde u oktobru jasno rekao da neće izvršiti samoubistvo i naveo je dva razloga, prvi da mu deca ne bi bila deca samoubice, a drugi razlog je taj što on ima novu misiju, a ta misija je da razbije Tribunal. Ali, bojim se načina na koji se on odnosi prema sopstvenom zdravlju. On sebe forsira do granica fizičkih mogućnosti, a pre mesec dana je na jednoj raspravi optužio tužilaštvo da je ono jedini krivac za njegove zdravstvene probleme, da su svi ti problemi posledica megalomanskog slučaja koji mu je tužilaštvo nametnulo, a koji on poistovećuje sa nekom vrstom torture.

SVETLANA SLAPŠAK:

Dok je funkcionisao kao aparatčik Saveza komunista, njegovo nastupanje je bilo relativno redovno, uslovljeno nekim kalendarom i nekim protokolima Saveza komunista. Kada je, međutim, došao na vlast, tih govora je neobično malo i postoji čak i presek od pune četiri godine, od 92. do 96. kad nije imao nijedan javni govor. Da li možete da zamislite predsednika bilo koje države na svetu koji četiri godine ćuti. On govori malo, govori beznačajno ili govori slogane koji su krajnje ambivalentni. Sećamo se samo dva koja su imala neki medijski odjek, jedan je - niko ne sme da vas bije, drugi je - volim i ja vas. Da bismo to razumeli moramo razumeti specifični položaj Miloševića kao vladara, i ja bih tu upotrebila termin diktator. Zašto? Zato što je to vladar za izuzetne prilike ko-

ji se ne odriče svoje privremene vlasti tako što stalno proizvodi situaciju kojoj je diktatura neophodna i u kojoj se vlast ponovo odbija na izborima i produžava do beskonačnosti. Na osnovu njegovog ponašanja u Hagu, posebno na osnovu detalja iz razgovora sa svedokom 22. septembra 2005, može se zaključiti da Milošević u potpunosti odbija vezu između verbalnog i realnog. Naime, nastupa jedan svedok Bogoljub Janićijević, koji čita očigledno pripremljen tekst. Kad ga sudija upozori na to, Milošević brani svedoka - pa normalno je da čovek beleži dok razgovora sa mnom sve što ja kažem.

Drugi važan element je javni diskurs, koji je u Miloševićevom sistemu prepušten elitama, etlitnim mrežama, dakle institucijama intelektualaca i medijima. Zahvaljujući neverovatnom rascepu između njegovog odsustva iz javnosti dok je bio na vlasti i njegovog diskursa koji konačno utemeljuje i formira u Hagu, postoji ogroman prostor u koji sasvim izvesno, sada bez ikakve sumnje, ulaze i intelektualci kao tvorci njegovoga diskursa. Dakle, tek u Hagu Milošević progovara, tek tada se njegov govor poklapa sa govorom nacionalizma, srpskog nacionalizma, i relevantan je za kulturnu poetiku. Ranije se Miloševićev govor nije mogao citirati. Tek u Hagu Miloševićev diskurs postaje upotrebljiv u javnom govoru. Tako da imamo dve osnovne reakcije, dve osnovne formacije koje primaju i nanovo tumače Miloševićev diskurs. Jedni su stari vernici, a drugi su oni koji tvrde da je za vreme Miloševića bilo najgore.

Taj novi Miloševićev nacionalistički diskurs ima zapravo tri zanimljive tačke koje evidentno ne potiču od autora samoga, već od njegovih savetnika, a tu je Srbija kao pionir međunarodnog antiterorizma. Zatim teza da amerikanizovana vlast Srbije, njegov termin je veoma zgodan, upotrebljava policijske snage da uništi političku opoziciju u Srbiji, i treća je da zapravo međunarodne sile, ceo spisak naravno, pre svega vode politiku balkanizacije Srbije.

To je jedan potpuno novi element koji treba uneti u inovacije, jer se na osnovu njega danas formira nacionalistički diskurs u Srbiji. Dakle, elementi koji formiraju tu novu kulturnu poetiku u kojoj se Milošević iz Haga i nacionalistički mediji slažu, jeste prvo, disperzija neprijateljskih ciljeva, mogućih ciljeva mržnje, napada, odbijanja, neprihvatanja i tako dalje, koja se logično preobraća u najšire značenjsko i najuže personalno ciljanje. Tako imate recimo neku vrstu kondenzovanog kompleksa neprijateljstva ko-

ji oličavaju između ostalog i tri žene koje sede ovde pored mene. Drugo, prošlost je u stalnom preoblikovanju, prošlost je potpuno otvorena, slika koja bi se ponudila je kutija plastelina iz koje se vade i ponovo formiraju po novoj prilici svaki put novi oblici, nova tumačenja, nove verzije događanja.

Prošlost ne postoji, zato je potpuno prirodno što danas u Srbiji intelektualne elite odbijaju da se bave prošlošću, retki istoričari koji to hoće su stalno na meti i postoji izvesna fiksacija da se prošlost uredi po potpuno novim kriterijumima, gde se još vodi dosta oštra borba između klerikalnih i krajnje nacionalističkih krugova. Rezultat toga je potpuna cenzura građanskog stava, odnosno mogućnosti građanske stabilnosti u formiranju stavova. Ta plastelinska prošlost koja se stalno formira sprečava građane da budu kritični. U tom smislu, mislim da je Milošević iz Haga, sa svim svojim autorima skrivenim iza njegovoga imena, zapravo mnogo uticajniji proizvođač javnoga diskursa nego što je to ikada bio ranije. I u plastelinskoj kutiji, u menjanju stajališta, vidimo izrazitu paralelu jednoga od njegovih autora i njega samoga, a to je recimo diskurs Dobrice Ćosića o nedavnoj prošlosti.

SONJA BISERKO:

Samo da vas podsetim da su njegovi svedoci bili Mihajlo Marković, Kosta Mihajlović, Slavenko Terzić, Smilja Avramov, Ratko Marković, Vladislav Jovanović i mnogi drugi; znači, prominentne ličnosti naše političke, diplomatske i pravne scene. Preko njih se obelodanjuje da su projekat koncipirali pojedinci i institucije koje ga se još uvek nisu odrekle. Milošević je, i to postaje sve jasnije, odabran za izvođača projekta. Njegove političke sposobnosti su ga preporučile za njegovu realizaciju. Miloševićeva odbrana više nego eksplicitno pokazuje da je politika koju je sprovodio bila postignuta konsenzusom svih relevantnih faktora u društvu. Tako je recimo Smilja Avramov u haškoj sudnici izjavila da Milošević u tako teškoj situaciji u zemlji nije mogao sam da odlučuje. Ona izričito tvrdi da je potpuno pogrešan stav da je to mogla biti jedna ličnost, odnosno, Slobodan Milošević koji je o svemu odlučivao. Ne, to nije bilo tako, pola Srpske akademije nauka, profesori univerziteta, svi smo se našli na okupu. Zato je logično da svedoci u sudnici ponavljaju iste one argumente koje su kao pripadnici uticajne intelektualne elite zastupali u vreme najbrutalnije propagande, odnosno, u periodu kada se rat pripremao.

SRDA POPOVIĆ:

Vi sad imate pitanje Mladića. Ja ih gledam jadne kako se svi muče da slučajno u jednoj rečenici ne upotrebe i reči Ratko Mladić i reč hapšenje, nego tu sad počnu priče - pa, mi ćemo onda postupiti, ovaj, u skladu sa zakonom, pa, ako se on ne preda sam, mi ćemo svejedno izvršiti svoje obaveze prema Hagu. Oni se ne usuđuju da te reči stave zajedno - hapsićemo Ratka Mladića, jer misle, i ja mislim da su u pravu, da u srpskom biračkom telu to može da im škodi. I zato se oni na međunarodnom planu hvale kako su izručili petnaestoro ljudi, a ovde unutra govore o dobrovoljnim predajama, i to je u skladu sa jednim opštim stavom ove vlade. Znae, može se postaviti pitanje zašto se tim ljudima uopšte sudi.

Vojislav Koštunica... ja se ne sećam da je ikada izgovorio reči - ratni zločin, a najmanje da je o tome imao nešto da kaže. Svrha kažnjavanja po našem zakonu je dvostruka, jedna je specijalna prevencija, to znači da onaj optuženi, kasnije osuđeni, bude sprečen da vrši slična krivična dela u budućnosti, i jedan mnogo važniji koji se zove generalna prevencija. To znači vaspitnu ulogu kazne na društvo, to znači poruku publici da se zločin dogodio, da se dogodio na ovaj način, da je ovako kažnjen i da će uvek u buduću takav zločin tako biti kažnjen. I to je u stvari jedan od instrumenata kojim društvo sebe leči, jer društvo je svakim zločinom pobeđeno. Jedan od načina kojim društvo sebe leči su suđenja. E sad, ova vlada na čelu sa Koštunicom ne priznaje taj sud, on je nepravedan, on je antisrpski, oni i ne izručuju te ljude nego se oni dobrovoljno predaju i cilj svega toga je da se dopusti da se tim ljudima sudi u Hagu, ali da se ovde, u ovome društvu, spreče efekti generalne prevencije, da se spreči da društvo prepozna opravdanost tog suđenja, da se spreči da društvo prepozna potrebu da zločin bude kažnjen i time se u stvari sprečava postizanje jedne od glavnih svrha suđenja.

MIRKO KLARIN:

Pokušajte da zamislite kako biste se vi osećali da se dogodilo sve ovo što se dogodilo unazad ovih petnaest godina, a da nema Haga. Mislim, da li bismo ikad ikog osudili za bilo koji zločin; verovatno ne. Da li bismo ikad saznali šta se dogodilo, ko je za to odgovoran; verovatno ne. Smatram da smo privilegovani time što smo dobili taj Tribunal i smatram da je to zaista tek prvi korak. Tribunal je uspostavio princip da se neke stvari ne mogu raditi nekažnjivo.

SRDA
POPOVIĆ

Drugo, skupio je izvesnu građu, izvesnu dokumentaciju o tome šta se dogodilo, utvrdio izvesne činjenice, ne kompletne naravno, o tome kako su se određeni događaji odigrali i ko je za njih odgovoran, ko je kriv, kaznio neke od krivaca, a sad počinje proces koji će trajati narednih pedeset godina, nadam se, jer to onda jedino ima smisla. Ako se stane na ovome, Hag će biti neuspeh bez obzira koliko je ljudi uspeo da osudi.

SVETLANA LUKIĆ:

Trideseti je decembar. Odmah da vas obavestim da 6. januara, dakle idućeg petka neće biti emisije, biće pauza u našoj programskoj žemi tako da ćemo vas i mi ostaviti na miru i onda ćemo se čuti tamo 13. januara, taman na takozvanu srpsku Novu godinu. I tada ćemo pričati o ovim stvarima kao što su Karići, Mobtel i slično. A sada ćete dobiti dva novogodišnja poklona. Prvi novogodišnji poklon za vas je Biljana Srbljanović.

BILJANA SRBLJANOVIĆ:

Meni je veliki problem što se ove političke snage koje se kod nas sad formiraju, koje bi ti možda pružile nadu za tu neku vrstu građanske levice koja bi mene zanimala, što se vezuju toliko za Tonija Blera, koji je jedan od najomraženijih i najkarikaturalnijih političkih figura s kraja XX veka. To je čovek koji je uništio levicu u Engleskoj, to je čovek koji je najbliži saradnik Džordža Buša u Evropi, to je čovek koji radi na podriivanju Evropske unije na svaki mogući način. Toni Bler je čovek čije je uništavanje levog ili socijalnog pogleda na politički život uticalo na to da je i u ostalim evropskim zemljama leвица u potpunom rasulu. Socijalistička partija u Francuskoj je u apsolutnom rasulu. Bler je, kako da kažem, mangup u našim redovima. On iznutra uništava Evropsku uniju za račun Amerike; to je čovek koji je ušao u rat sa Irakom; to je jedini čovek koji je bio blizak saradnik i prijatelj i sa Klintonom i sa Bušom i to u po dva mandata. I zbog toga je meni posebno tužno kad vidim da se kod nas neke nove snage koje nastaju vezuju za nekoga ko je karakterističan po tome da je nametnuo liberalkapitalističke norme kao jedine norme ponašanja. Ništa drugo nije važno, ni kulturne razlike, ne religiozne razlike, ali je važno koliko imaš para na računu, samo te to čini postojećim, ništa drugo.

Evo, sad su na primer u Engleskoj kao otkrili da je u kućama arapskih emigranata mnogo velika radijacija i da to može da znači da

oni prave nuklearne bombe, koje će posle da podmeću. Ne razgovaraju o tome u kojim uslovima ti arapski emigranti žive, ne govore da li su to možda azbestna naselja i da je, naime, to problem. Tako da mi se čini da je to francusko NE Evropskoj uniji isto tako pitanje propasti levice. Evropska unija je u ogromnoj krizi i zbog Turske, posebno je imalo odjeka ovo što je napravila Karla del Ponte sa Hrvatskom. To je bio ozbiljan šamar EU kad su bili ovi poslednji pregovori o tome da li će se dati zeleno svetlo za pregovore Turskoj i Hrvatskoj. Austrijanci su uslovili ulazak Turske i onda je Karla del Ponte, bez obzira što hapšenje Gotovine nije bilo na vidiku, rekla da Hrvatska ipak saraduje sa Hagom. Bilo je potpuno jasno da taj sud nije nezavistan i da taj sud šalje jednu potpuno pogrešnu političku poruku.

To je ono što ja uporno govorim, ja poštujem, cenim Haški sud i mislim da svi zatvorenici treba da idu tamo, ali mislim da Karla del Ponte mora da bude otpuštena, jer ona ne radi dobro svoj posao. Očigledno je da ona ne može da savlada toliku materiju i da se previše bavi politikom, a premalo pravdom i pravom. Ona privodi sudu ljude koji su krivi za najgore zločine i tu nema mesta političkoj trgovini ni na kom, pa ni na državnom nivou, a ja se bojim da to nju uopšte ne zanima. Ona je jedno političko sredstvo, ne u ovom smislu u kome pričaju ovi naši ljudi, Momo Kapor i ekipa, nego vi znate moju staru teoriju da Koštunica plaća Karlu del Ponte da blati Haški tribunal. Ja mislim da njih dvoje rade zajedno.

Evo, da uporedim dve stvari. Naš ministar spoljnih poslova je bio u Kini i tamo je izjavio da je Kosovo kao Tajvan. Zaboravlja se podatak da Kina ima mnogo milijardi stanovnika i mnogo, mnogo milijardi dolara. Istovremeno, Kina krši ljudska prava. Oni su sad imali nekakve demonstracije, pa su opet pobili neke žene, jer su ih optužili da su nosile napalm, neke žene, koje su se u nekom selu bunile protiv muže krava. Mislim, oni rokaju sve. Premijer Kine je nedavno bio u Francuskoj, potpisali su ugovor za prodaju od aviona do šibica u visini od nekoliko desetina milijardi dolara. Niko nikad nije spomenuo pitanje ljudskih prava. Levičarske novine su malo kritikovale i Širaka i Vilpena, kako je moguće da nisu spomenuli kršenje ljudskih prava, ali s druge strane, ti sad izvadiš ček od nekoliko milijardi i kažeš - evo, ovako je moguće da mi to nismo spomenuli. E, sad ja ne znam koji je to ček koji mi možemo da potpišemo sa bilo kim, sa svim malinama, burekom, Gučom i Kusturicom ovog sveta.

BILJANA
SRBLJANOVIĆ

Mi nismo isto što i Kina, naime, niti je Kosovo isto što i Tajvan niti će ikad biti, niti će nas iko to da pita. Nikako da shvatimo da mi ne igramo ni u prvoj ligi, ni u drugoj, ni u trećoj, mi treba da se bavimo nekim drugim stvarima. Trebalo bi, na primer, tačno da se utvrdi broj akcija koje mi imamo u kojim kosovskim fabrikama, da vidimo mi ko je vlasnik Trepče, da vidimo gde su tačno te naše enklave, gde su te crkve i kako možemo da ih zaštitimo, kao možemo da sprečimo da ljudima pucaju na soliter. Nismo se dogovorili ni oko toga. Ja sam sad čitala u novinama o onom tipu koji je radio film UNMIK Titanik. On je napravio film o nekoliko desetina ljudi koji žive u Prištini zatvoreni po onim soliterima. On je napravio taj film, odneo tamo na prikazivanje, sala je bila puna Albanaca i predstavnika UNMIK-a, koji su posle petnaest minuta izašli. Zašto? Zato što srpski distributer nije hteo da stavi engleske titlove. Je l' ti shvataš, znači, mi se toliko naljutimo da nećemo da stavimo ni taj engleski titl; onda, o čemu mi razgovaramo?

Kakva je to vrsta pregovora u koje mi ulazimo? I drugo, ja mislim da je osnovni problem ono što mi ne razumemo, a što razume cela Evropa, a to je da smo mi imali višedecenijske probleme na Kosovu koje su nam nudili da rešimo pregovorima, u Rambujeu poslednji put. I na tim pregovorima mi nismo hteli da učestvujemo nego smo poslali delegaciju kojom smo pokazali da hoćemo da zezamo međunarodnu javnost. Sećate se, tamo su bili predstavnici Egipćana, Goranaca, predstavnici ovoga i onoga. Znači, mi u pregovorima nismo želeli da učestvujemo, mi smo odlučili da ratnim pohodom rešimo taj problem. Mi smo rat izgubili, mi smo na Kosovu rat izgubili. Mi ne možemo da krenemo od nule u pregovore, kao puj-pike, ništa nije bilo, nego hajde da se sad mi vratimo na pre Rambujea. Gotovo je, mi smo to izgubili, mi polazimo iz potpuno druge pozicije i to ovde ljudima niko neće da kaže.

Meni govore očevici, znači ni Albanci ni Srbi, da ako ti u decembru mesecu uđeš u Orahovac ili bilo koje drugo mesto, ti možeš da vidiš rupe od policijskih granata na svim kućama i ti znaš da je tuda prošla srpska policija i da tu Srbima nema povratka. Nikad. Mi smo odlučili da granatama utabamo svoj put i nama tamo više povratka nema, mi smo time Kosovo izgubili. E, to je to što ljudi ovde niti žele da priznaju, niti shvataju. Stalno te ovde neko pita da li je građanstvo ili narod za nezavisno Kosovo. Kao da je to najnormalniji deo Srbije, kao da je to sad Kragujevac sa okolinom, koji se odjednom nešto tu buni, pa bi hteo da se otcepi. Ne radi se uop-

šte o tome, radi se o jednoj teritoriji gde smo mi vodili rat. Mi smo odlučili da ne razgovaramo kao građani sa građanima, nego su stvar rešavale vojska i policija sa OVK. E pa sad, oni su imali jače saveznike na svojoj strani, mi nismo imali, mi smo pobeđeni. I to je to.

Ono čime se Koštunica predstavlja u međunarodnoj javnosti za mene je - idem tetki da dam lek - diplomatija. Nedavno su reprizirali onaj genijalan Baletićev film, *Balkan ekspres*. Pa znaš ona scena sa Borom Todorovićem - jeste li vi muzičar, jeste, ja sam muzičar, a vi ste muzičar, ne, ne, nisam ja muzičar, pa jeste li vi muzičar, jesam muzičar i tako, tu sam ja, majkemi, idem samo tetki da dam lek. Ovo slanje dosijea o Mladiću gde fali sedam strana, šta je to drugo nego - idem tetki da dam lek, evo, majkemi sam tu, odmah se vraćam. To ni deca u školi ne rade, to je ono - širio sam zenice, zaglavio sam se u liftu, učio sam celu noć, pitajte me još. To je ta vrsta infantilnog, ponižavajućeg ponašanja. Nama mogu samo da se smeju. Ne možeš da se zezaš na taj način sa njima, pa nisu oni budale, isto to je pokušao da radi i Milošević. Znači, ići ću na pregovore u Rambuje, ali ću povesti predstavnike Egipćana, Goranaca i svih ostalih, da im pokažem bratstvo i jedinstvo.

Ja mislim da je Koštunica od njega sve nasledio, a posebno je nasledio tu spoljnu politiku od Miloševića. To je jedna uobražena politika, jedan uobražen položaj, stalno nešto nekome solimo pamet, stalno nekome objašnjavamo neku istoriju, kao da Francuzi ne bi mogli na taj način da ti objasne šta je sve njihovo. Pa šta ćemo sad, juriš na Nemačku, ili šta?

S druge strane, moram da kažem, ne znam da li sam vam to već rekla, ali to me fascinira u poslednje vreme. Negde sam nešto pročitala o Francuzima i krivo mi je da Kosovari nisu na tom nivou razvitka građanskog društva. Naime, sukob između Francuske i Nemačke je vekovni sukob oko raznoraznih stvari. Posle II svetskog rata mržnja između te dve zemlje je došla do svog vrhunca. I onda je neposredno posle rata De Gol otišao u Keln, to je bila prva poseta De Gola poraženoj zemlji. Keln, potpuno sravnjen sa zemljom, stoji samo katedrala, nema ništa. Skupljeni Nemci, narod Kelna, ispred tog trga gde uvek bije neka stravična promaja, neki vetar uvek duva, jer je Keln na samoj Rajni. Stoje Nemci ispred, jer moraju da stoje, u nekoj stravičnoj atmosferi, a De Gol se penje sa svojom svitom uz stepenice katedrale, muk neki čudan, na šta se

on okrene i na perfektnom nemačkom, pošto je bio izuzetno obrazovan čovek, kaže - mi smo imali neprijateljske faze, mi smo prošli te faze, mi Francuzi vama pružamo ruku kao prijatelji, ja sam došao ovde kao prijatelj. Naravno, narod Kelna u delirijumu od obožavanja i pozdravljanja. To je dostojanstvo i milost pobjednika koje s ove druge strane, albanske, apsolutno ne postoji.

Ja to, naravno, ne očekujem od predstavnika OVK koji su postali funkcioneri partija i vlade, pa između dva boravka u Hagu odu na Kosovo i vode svoju novonastalu državu, znači, ne računam na njih. Ali računam na građanstvo, na ljude kao što sam ja ovde, računam da tamo ima neki koji će na čistom srpskom da kaže - daj ruku ovamo, hajde da vidimo šta ćemo sada, ovo je naše, ovo je vaše, mi smo vas pobedili, nećete nam nikad više uzeti našu teritoriju, ima sve ovo da se sudi, ali daj ruku ovamo da vidimo šta možemo da uradimo. Eto, toga nema. Sve je naša krivica, ali ima nešto što može da bude jedan veliki gest sa druge strane. Mi možemo da hoćemo i suočavanje sa prošlošću i ne znam šta sve ne, ali ako taj drugi nije spreman da prihvati da i u ovoj državi ima ljudi koji nisu nikad bili za Miloševićevu politiku, koji su pokušali na razne načine da nešto naprave, koji su, u krajnjem slučaju, oterali tog Miloševića u taj Hag. Ako ništa drugo, taj čovek je strpan u taj helikopter, oteran je tamo i tamo mu se sudi, a oni svoje nisu strpali ni u kakav helikopter. I to je dosta problematično, zato mislim da nema tu nikakvog suživota. Nikakvog.

SVETLANA LUKIĆ:

Da li te zabrinjava to što svakog od nas više zanima spoljna politika nego njih? To njih ne zanima, oni se klanjaju svom bogu pravde, ne zanimaju njih realni odnosi u svetu.

BILJANA SRBLJANOVIĆ:

Ja mogu da se zakunem da u toj vladi ne samo da ne čitaju spoljnopolitičke rubrike, nego ne bi znali da nabroje sve zemlje koje su ušle u Evropsku uniju. Možda i čitaju spoljnopolitičku rubriku *Politike*, to je ta vrzići uveoci politika, razumeš, sve je pitanje zavere, pa je i spoljna politika pitanje zavere. Ja mislim da je to poruka koja se nama šalje iz tih glavnih medija, koji su pod okriljem tih vrzića uveoka, kao što su *NIN* i *Politika*. Znači, sve je zavera, od ubistva premijera i nezavisnosti Kosova, pa sve do cunamija.

Ja ne znam zašto mi, na primer, nemamo nekog stranog diplomatskog savetnika za naš pregovarački tim. Mi imamo tog Flajnera, ali on je pravnik, nije diplomatski savetnik. Mi nemamo, znači, čoveka koji je specijalista za međunarodne diplomatske odnose, a da je pri tom stranac, verovatno zbog toga što mi ne verujemo strancima. Znači, čim je taj neki Nemač, on će sigurno da radi za nekog Švabu. Ovaj Flajner je srpski zet i sto posto je zato dobio tu funkciju, mogu da se kladim da se čovek na primer pokrstio kod nas u crkvi, da je bio obred s krunama, ruku dajem. Mi nemamo međunarodne odnose, ne samo da nas ne zanimaju, nego mi o tome ne znamo ništa.

BILJANA
SRBLJANOVIĆ

Ti vidiš da u vestima ne samo ovih treš novina, nego u ovima koje nisu *Politika*, da i u tim novinama, na spoljnopolitičkim stranama piše - Anđelina Džoli se ženi sa Bred Pitom. Kad sam bila u Americi, gledala sam neki njihov prvi kanal na kome su non-stop gradske vesti. I onda su imali neku rubriku - a sada da vidimo novosti iz sveta izvan Njujorka. To podrazumeva i Bruklin, ali i Kosovo, novosti iz celog sveta izvan Njujorka. Tako i kod nas, vesti iz sveta, znači izvan palate SIV-a - Anđelina Džoli će upravo usvojiti drugo dete.

Na dnevniku TV Pinka nedavno je Ristić čitav dan najavljivao - a večeras Čeda i Vučela. I sad, Čeda stvarno dođe, Čedomir Jovanović stvarno dođe u dnevnik Pinka da sedne sa Vučelićem. Voditelj će se izmaći, a onda će njih dvojica da nas zabavljaju, jer je nedelja popodne. Imamo ono, temperatura, pijačni barometar i malo političke tuče. Šta ti imaš da razgovaraš sa tim ljudima? Gledala sam one najozbiljnije ljude kako dolaze i učestvuju u onoj emisiji gde ti daju pet minuta da ti nešto kažeš, pa ljudi glasaju da li su za tebe ili su za Tinsku. Ti sad da izadeš pa da pokažeš gaće ili šta ja znam, to bi ti dalo više glasova. Pratila sam svađu između Batića i Tijanića, oni su svojevolejno danima povećavali tiraž *Kuriru* najgorim prostaklucima i vređanjima.

Mene to uopšte ne zanima, ali je strašno što je dozvoljeno da u tekstu u *Kuriru* piše da je Olja Bečković drojla. Da li je to moguće da ne postoji nikakav zakon koji to sankcioniše. Da ne mora Olja Bečković ili bilo ko lično da presavije tabak i da tuži, jer neće uopšte da se aka sa tim šljamom. Da li je moguće da ne postoji zakon koji ne dozvoljava da se imena polnih organa stavljaju uz imena ljudi? Jednostavno se stvara neka slika da je politika u stvari jed-

na zajebancija, što više psovačine, što više najglupljih ideja, što više pretnji NATO-u i ovome i onome, to je to više prihvaćeno. Ja ne mislim da je to način da se ide ka novim izborima, koji treba da budu za nekih par meseci. Izbori su neminovni, pa ta vlada se drži na tri glasa. Ukoliko ima iole časti i političke mudrosti, Koštunica prvo mora da raspiše izbore i tek onda da ulazi u bilo kakve pregovore, jer je ovako sve potpuno nelegitimno.

Ja sam slušala Aligrudića šta je pričao o ovom poslednjem pokušaju kupovine poslanika. Aligrudić je rekao kao - dokle god ima ljudi koji su toliko nemoralni, ogrezli u nemoralu, bolesni, iskrivljenog uma, biće potkupljivanja. Pa čekaj, ali to su tvoji poslanici, ti si te bolesne umom, iskrivljene moralne gnjide izabrao da predstavljaju tvoju stranku, prema tome, ti si odgovoran. Nije odgovoran Mita Mitić iz tvoje stranke što je uzeo pare, naravno, on je krivično odgovoran, ali politička odgovornost je na tebi, on je na tvojoj listi, nije na mojoj. Prema tome, šta ti sad kao - evo ga lopov, pa to je tvoj lopov. Tako da ja mislim da oni nemaju nikakav legitimitet i mislim da je pitanje još otprilike oko 10.000 evra. Vlada se drži na 10.000 evra, to je sad samo da se vidimo kome 100 evra, a kome 5.000.

Videli ste šta radi G17 plus i strašno volim da srećem ljude koji su glasali za G17 plus, volim da vidim to poniženje. Jesi ti ono, bre, glasao za G17 plus? To je, osim što je odraz velike političke nekulture, odraz i bazične neinteligencije, ja stvarno ne znam pametnog čoveka kome to može baš toliko da se desi. Desi ti se 91, Ivan Đurić je pukao, pa svi za Vuka, razumeš, ali da glasaš za G17 plus, moraš da budeš mnogo glup. I mnogo volim što su sad ove slave, gde su te slave da idemo malo među ljude, da pitamo ko je glasao za G17. Vidiš da se povukao Predrag Marković, ne znam da li je u pitanju stvarno neki medicinski problem, bilo bi mi žao ako je tako, nije ni važno, ali sad ta tri čoveka imaju minus dva podršku u biračkom telu, a drže najvažnija ministarstva u finansijskom smislu. Oni pokreću te afere, očigledno je najveći problem tu, tu su najklimavije noge, jer su oni u panici. Pa ako se raspadne vlada i ta stranka će se raspasti, svi se oni verovatno već meću negde, kao što je nekad bilo ko će da se metne u ambasadora ili u direktora upravnog odbora.

S druge strane, Liberalno-demokratska stranka najpre grabi glasove od Demokratske stranke. Ja nisam za tu 19-vekovnu sa-

bornost, ja ne mislim da oni treba da se slažu ni oko čega, ali nisam sasvim sigurna da oni svoje glasače treba da traže prevashodno na toj strani. Čini mi se da je sukob na toj strani jasnije izražen nego ovaj drugi, koji bi za mene bio prirodaniji. Nije mi jasan program Liberalno-demokratske stranke, mislim da on još uvek nije izašao u javnost ili ga ja nešto nisam videla. Ne mogu da uhvatim šta oni misle, a sve ovo znam, i o crkvi i o Kosovu i o ratovima i o Miloševiću i o bivšim zaslugama tih istih ljudi. Ali mene zanima šta ćemo sad, kako se to sad leči, pa da vidim, ako se to sad leči toniblerovskim principom, ne bih se više zadržavala ovde.

I pred prošle izbore ovde je bilo opšte rasulo, ali od prvog dana vlada Vojislava Koštunice nije bila vlada, ona je bila skup strana-ka koje su po kvotama razdeljivale političku i finansijsku moć u zemlji. Znači, za neke preduzeća, za neke upravne odbore, za neke ministarstva, za neke Narodna banka. Ima nekoliko ministara koji su meni vrlo okej, ministarka poljoprivrede, ministar nauke, a čovek je pravi DSS. Što kaže jedan funkcioner Liberalno-demokratske stranke - ovde u svim strankama može da se nađe barem neki čovek kome može da se pruži ruka, ja se stvarno slažem s tim. Meni je okej i ministar zdravstva. Sve ostalo su ljudi koji rade samo svoju stranačku politiku ili svoje lične i privatne ambicije; znači, želim da budem premijer, želim da dobijem Nobelovu nagradu, želim da me u Čačku svi obožavaju i da pivo teče u potocima, želim da Kopaonik bude moj, želim da Nikolaj bude najveći svetac, da sveti Nikolaj bude slava vlade. Svako ima neku svoju religiozno-teološko-filozofsko-političko-ličnu frustraciju, koju tera, i ta vlada nikad nije ni bila tim. U bilo kojoj oblasti, to je opšte rasulo.

Danas je ministar kulture izgovorio da je godina u kulturi bila izuzetno uspešna, a kao najveći problem je naveo to što po njemu, u beogradskim pozorištima vlada rediteljska mafija, jer, kaže, sve jedni isti ljudi režiraju. Meni je jasno da beogradska pozorišta nisu pod njegovim ministarstvom nego pod gradom, da jedina ona funkcionišu i da to njemu politički smeta jer on nikad nema takve poene, on nikad tako nešto nije napravio. Mene samo zanima da li on u svojoj pekari, kad zapošljava ljude, uzme samo najbolje mesaće bureka ili malo promeša, pa svima da šansu da mese burek, da u njegovoj pekari ne bi zavladała pekarska mafija. Da li on zapošljava samo tri najbolja pekara ili daj malo i ovog što nema poj-

ma da meša leba, neka i on nekada promeša leba. Ta vrsta populizma nije jasna, pa ni u horu u osnovnoj školi ne mogu da pevaju svi, nego pevaju samo oni koji imaju glas.

Ja sam uvek htela da pevam u horu, ali ja ne znam da pevam i bilo je - čao, mala, čekaj tamo ispred da završimo probu. Ja nisam smatrala da je to horska mafija nego sam jednostavno smatrala da ja nemam sluha, tako i ovde, ja mislim da u beogradskim pozorištima režira svako ko iole zna da režira. Priča o tome da mladi nemaju šansu nije istina, svi mladi, ko god da nešto napiše ima šansu da odnese svoj komad i da mu ga neko pročita i, ako iole valja, oni će da mu igraju, jer pozorišta su gladna toga, nemaju šta da igraju. E, kako ministar kulture gleda na jednu malu priču o pozorištima, da ne treba da igraju najbolji, nego treba da igraju svi, i kako elokventno kaže naš ministar - te karte treba da se promešaju, pa onda ovu državu na frankfurtskom sajmu knjiga treba da predstavlja i *Petkana* isto kao i Andrić, ta moralna gnjida, kako nam je rekao nedavno onaj na televiziji. To je pravo rasulo. Onda, ako svi mogu sve, ako je problem u tome da samo najbolji ne smeju da imaju primat ni u čemu i da treba da su svi jednaki, onda izvini, ali to je komunizam. Onda svako ko želi da režira treba da režira, svako treba da radi koliko može a da uzima koliko mu treba, je li tako? Ja mislim da se ta vlada tako i ponaša, oni rade koliko mogu, a to je vrlo malo, a uzimaju koliko im treba. I zato ja mislim da je Vojislav Koštunica Srbiju odveo u komunizam.

Sve je to mentalitet porodice Jovanovića iz one serije Radio Beograda. To je, znaš, ona porodica koja ima najgore osobine srpskog naroda u socijalizmu, to je ono da zija u tvoj tanjir, da bude zavirljiv, da te uz osmeh uvredi, to je bila ta naša satira, ti Jovanovići. I sad imaš ove reklame za keš kredite, svi pomahnitali, posebno ima ova jedna reklama, to su ti Jovanovići u tranziciji, kad seljaci mere na kantar - komšija, a kod tebe med i mleko, jer je ovaj uzeo soma na kredit, jer će za te pare da kupi prase veće od tebe, da ga ima za Novu godinu, razumeš. To prase ćeš ti kad-tad platiti. Problem je u tome što banke koje dolaze kod nas, posebno iz inostranstva, gaze samo na to. Okupacione snage u vidu stranih banaka ulaze ljudima u novčanike i tako nas porobljavaju, banke ulaze u novčanike ljudi i ti nemaš nijednu partiju na javnoj sceni koja će da se bavi time kako izgleda kućni budžet ljudi i da im kaže da nije ideja uspeha u životu da ti možeš da kupiš veliko prase i da imaš laki keš i da budeš Deda Mraz. Ne znam ko bi se setio da na-

pravi reklamu - uzmite 10.000 evra kredita i pošaljite dete da studira na ozbiljnom univerzitetu, toga nema.

Mislim da je veliki problem to što mi nemamo nikakvu politiku prema ljudima koji treba ceo svoj život da provedu u tranziciji. Mi ćemo završiti život, a nećemo izaći iz tranzicije. Nikad.

Ja nisam ni u jednom upravnom odboru, ni u jednom savetu niti jednog pozorišta, niti jedne kulturne ustanove, niti me iko zove da nekome nešto ispredajem, bez para. Uopšte sad nije u pitanju da li će neko da plati ili ne. To znači da ja ne ulazim ni u hiljadu ljudi koji se bave kulturom u ovoj zemlji. Hajde da kažem, jedno hiljadu ljudi su raspoređeni u svim tim savetodavno-upravnim telima. Znači da ono što ja znam o pozorištu ili uopšte o toj svojoj struci ne zavređuje da uđem u tih hiljadu ljudi. E, pa znaš šta, meni je to stvarno interesantno. Da li je moguće da trenutno ima 999 ljudi koji baš sad sve znaju, baš o dramaturgiji, baš toliko bolje nego ja, i to u ovom gradu gde nema 999 redovnih gledalaca pozorišta. To mi sve čak nije ni tužno, ni ništa, nego mi je čudno, majkemi. I zašto bih ja sad dolazila ovde? Ne mogu da dolazim da bih ručala sa drugaricama, a nemam šta da radim pošto me niko ne zove, nikome ne trebam. To je ono kad neko gleda na televiziji, vidi mene, pa onda kaže - a, znam ja nju iz škole. And? So? Pa šta? To u stvari znači, ako ja nju znam iz škole, nemoguće je da ona vredi više od mene, na bilo koji način.

Ovom prilikom želim da apelujem i na neke posetioce foruma *Peščanika*. Razvila se neka polemika, neke maloumnice iz neke štampe su nešto prenele kako sam ja rekla da treba da se sterilizuju fašisti, te ovom prilikom apelujem na dve stvari - da se skine moja ružna slika sa foruma i da se nađe neka lepša, a drugo, da ja nikada nisam raspravljala ni o kakvim rasplodnim karakteristikama bilo koje grupacije ili bilo koga drugog, i da to apsolutno nije istina. Ljudi ne bi trebalo da čitaju i veruju svemu što piše u tim najgorim novinama. To može da se čita zezanja radi, ili ako hoćeš da ti se podigne pritisak, ili ako živiš u dijaspori kao ja, a ako ne, nemojte ljudi da verujete onome što se piše u svim srpskim novinama.

SVETLANA LUKIĆ:

Čuli ste Biljanu Srbljanović, Biljana nam je došla iz Pariza na nekoliko dana i vraća se tamo odmah posle Nove godine, ovde nikome nije potrebna, niko je ne zadržava kao što ste čuli, kao što ne zadržava ni desetine hiljada ljudi koji dođu tokom godine u ovu zemlju i vrate se

BILJANA
SRBLJANOVIĆ